

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aydın YORGUN

TARIMDA DOĞRUDAN ÖDEMELER YÖNÜNDEKİ POLİTİKA
DEĞİŞİKLİĞİNİN ÇUKUROVA BÖLGESİ ÜRÜN KARLILIKLARI VE
İŞLETME GELİRLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2006

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIMDA DOĞRUDAN ÖDEMELERYÖNÜNDEKİ POLİTİKA
DEĞİŞİKLİĞİNİN ÇUKUROVA BÖLGESİ ÜRÜN KARLILIKLARI VE İŞLETME
GELİRLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Aydın YORGUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİMDALI

Bu tez/...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oybirliği/Oyçokluğu İle Kabul Edilmiştir.

İmza.....

İmza.....

İmza.....

Prof.Dr.M.Necat ÖREN

Yrd.Doç.Dr.Seda ŞENGÜL

Yrd.Doç.Dr. Tuna ALEMDAR

DANIŞMAN

ÜYE

ÜYE

Bu tez Enstitümüz Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında hazırlanmıştır.

Kod No :

Prof. Dr. Aziz ERTUNÇ
Enstitü Müdürü

Bu Çalışma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Tarafından
Desteklenmiştir.

Proje No: ZF2004YL56

Not:Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların
kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIMDA DOĞRUDAN ÖDEMELERYÖNÜNDEKİ POLİTİKA
DEĞİŞİKLİĞİNİN ÇUKUROVA BÖLGESİ ÜRÜN KARLILIKLARI VE
İŞLETME GELİRLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Aydın YORGUN

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Danışman: Prof.Dr.M. Necat ÖREN
Yıl: 2006, Sayfa: 47

Jüri: Prof.Dr.M. Necat ÖREN
Yrd.Doç.Dr. Seda ŞENGÜL
Yrd.Doç.Dr. Tuna ALEMDAR

Türkiye’de tarım piyasalarına işlerlik kazandırmak amacıyla tarım politikalarında son yıllarda köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu kapsamda, ağırlıklı olarak pazar fiyatı destekleri ve girdi sübvansiyonları şeklinde sürdürülen destekleme sistemleri büyük ölçüde terk edilerek yerine doğrudan ödemelerin ikamesi yoluna gidilmiştir. Bu çalışmada Aşağı Seyhan Ovası örneğinden hareketle söz konusu politika değişikliğinin tarımsal yapı ve gelirler üzerine etkileri araştırılmıştır.

Araştırma bulguları, politika değişikliğinin farklı işletme ve ürünler üzerindeki etkilerinin de farklı olduğunu göstermektedir. Girdi sübvansiyonlarının kaldırılması en fazla pamuk ve mısır gibi girdi yoğun üretimi yapılan ürünlerin karlılıklarını olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan girdi talebi yüksek ürünlere daha çok küçük işletmelerde rastlandığından bu işletmeler politika değişikliği sonrası gelir kaybına uğramışlardır.

Anahtar kelimeler: Tarımsal destekler, doğrudan gelir desteği, doğrudan ödemeler, girdi sübvansiyonları, üretim maliyetleri.

ABSTRACT

M.Sc. THESIS

THE EFFECTS OF POLICY CHANGES TOWARDS DIRECT PAYMENTS ON
CROP PROFITABILITY AND FARM IN COMES IN ÇUKUROVA REIGON,
TURKEY.

Aydın YORGUN

ÇUKUROVA UNIVERSITY

INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS

Spervisor: Prof. Dr. M. Necat ÖREN

Year: 2006, Pages: 47

Jury: Prof. Dr. M. Necat ÖREN

Asst. Prof. Dr. Seda ŞENGÜL

Asst. Prof. Dr. Tuna ALEMDAR

Turkey made fundamental revisions in its agricultural policies in order to strengthen agricultural markets. Traditional agricultural support policies based on producer price supports and input subsidies were replaced with new policies based on direct payments. This study investigates effects of those policy changes on agricultural structure and income in Lower Seyhan Plain.

Findings of the study reveal that policy changes have different effects on different farms and crops. Giving up input subsidy policies has adversely affected profitability of widely grown crops such as cotton and corn. Income loss is greater in small farms since crops with high input demand are mostly grown in those farms.

Keywords: Agricultural supports, direct income support, direct payments, input subsidies, production costs.

İTHAF

Canımdan çok sevdiğim annem ELİF ve babam Hasan YORGUN' a ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tez çalışmamın planlanmasından sonuçlanmasına dek gereken olanak ve yardımı sağlayan danışman hocam Prof. Dr. M. Necat ÖREN'e, anket çalışmalarında yardımcı olan çok değerli arkadaşlarım Ali YASAK, Rasim İNAL ve Ümit ÇETİN'e, anket verilerinin bilgisayara girilmesinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Fatma SEZERSEFA'ya, bölümümüz bünyesinde çalışan herkese her türlü yardım ve desteklerinden dolayı ayrı ayrı teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

SAYFA NO

ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
İTHAF.....	III
TEŞEKKÜR.....	IV
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	V
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
1.GİRİŞ	1
1.1.Konunun Önemi	1
1.2. Mevcut Durum	3
1.2.1.Fiyatlar ve Alım Yoluyla Destekleme	3
1.2.2.Girdi Destekleri	4
1.2.3.Teşvikler	6
1.2.4.Tazminatlar	6
1.2.5.Prim Ödemeleri	8
1.2.6.Alternatif Ürün Destekleri	8
1.2.7.Hayvancılık Teşvikleri	9
1.2.8.Tarım Ürünleri İthalatında Korumalar	9
1.2.9.İhracat Destekleri	10
1.2.10.Doğrudan Gelir Destekleri	10
2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	14
3.MATERYAL VE YÖNTEM	16
3.1.Materyal	16
3.2.Yöntem	16
3.2.1. Örnek İşletmelerin Seçimi	16
3.2.2. Araştırma Bölgesinin Genel Özellikleri	18
3.2.3. Veri Toplama Araç ve Yöntemleri	20
3.2.4. Görüşme Formunun Hazırlanması	21
3.2.5. Görüşme Formunun Uygulanması	21

3.2.6. Maliyet Unsurlarının Belirlenmesi	21
3.2.7. Üretim Maliyetlerinin Hesaplanması	22
4.BULGULAR VE TARTIŞMA	23
4.1. İncelenen İşletmelerdeki Maliyet Unsurları	23
4.1.1. Genel Maliyet Unsurları	23
4.1.1.(1). Maliyet Masrafları	23
4.1.1.(2). Makine ve Çekigücü Masrafları	24
4.1.1.(3). İşgücü Masrafları	25
4.1.1.(4). Diğer Değişen Masrafları	26
4.2. İncelenen İşletmelerin Aile İşgücü Varlığı ve Çalışma Süreleri	27
4.3. İncelenen İşletmelerin Arazi Varlığı ve Arazi Tasarruf Şekli	28
4.4. İncelenen İşletmelerde Ürün Deseni	29
4.5. İncelenen İşletmelerde Bitkisel GSÜD	29
4.6. İşletme Dışı Gelirler İçerisinde Doğrudan Ödemelerin Yeri	30
4.7. Başlıca Ürünlerde Üretim Masraflarının Dağılımı ve Karlılık Göstergeleri	32
4.8. DGD Yönündeki Politika Değişikliğinin Ürün Karlılıkları ve İşletme Gelirlerine Etkisi	35
4.9. Politika Değişikliğinin ve Uygulamaların Üretici Görüşlerinden Hareketle Değerlendirilmesi	37
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	40
KAYNAKLAR	43
ÖZGEÇMİŞ	46
EKLER	47

Çizelge 1.1. DGD' nin Ülke Geneline Uygulanmasına İlişkin Bazı Sonuçlar	12
Çizelge 1.2. Destekleme Araçları ve Bunların Bütçedeki Payları	13
Çizelge 3.1. Görüşme Yapılan İşletmelerin İlçe ve Köylere Göre Dağılımı	17
Çizelge 3.2. Araştırma Bölgesinin Özellikleri	20
Çizelge 4.1. Materyal Masrafları (YTL/da)	23
Çizelge 4.2. Makine Çekigücü Masrafları (YTL/da)	24
Çizelge 4.3. İşgücü Masrafları (YTL/da)	26
Çizelge 4.4. Diğer Değişen Masraflar	26
Çizelge 4.5. Tabakalara Göre Aile Genişliği ve Çalışabilir Birey Sayısı	27
Çizelge 4.6. Tabakalara Göre Ortalama Çalışma Süreleri ve Gelir	27
Çizelge 4.7. İşletme Genişlik Gruplarına Göre Parsel Sayısı ve Genişlikleri	28
Çizelge 4.8. İşletmelerde Arazi Tasarruf Şekli	28
Çizelge 4.9. İşletmelerde Ürünlere Göre Ekiliş Alanları ve Oranları	29
Çizelge 4.10. İşletme Genişlik Gruplarına Göre Bitkisel GSÜD (YTL)	29
Çizelge 4.11. İşletme Dışı Gelir Kaynakları İçerisinde DGD, Mazot ve Gübre Desteklerinin Yeri	31
Çizelge 4.12. Başlıca Ürünlerde Üretim Masraflarının Dağılımı ve Karlılık Göstergeleri	32
Çizelge 4.13. İncelenen İşletmelerde Ürünlerin Ekim Alanı, Verimi ve Birim Üretim Maliyeti	34
Çizelge 4.14. Girdi Sübvansiyonlarının Kaldırılarak DGD Ödemelerine Geçilmesi Yönündeki Politika Değişikliğinin İşletme Gelirleri ve Ürün Karlılıkları Üzerine Etkisi.....	36
Çizelge 4.15. Üreticilere Göre DGD Sonrası Gelişmeler (% olarak).....	37
Çizelge 4.16. DGD Uygulaması Konusunda Üretici Görüşleri	38

Şekil 3.1. Araştırma Kapsamına Alınan Köylerde Görüşme Formu Uygulana İşletme Sayıları	18
Şekil 3.2. Araştırma Bölgesi ve Görüşme Yapılan Köyler	19
Şekil 4.1. Ortalama Ekim Alanları	34

KISALTMALAR

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

DGD: Doğrudan Gelir Destekleri

MD : Mazot Destekleri

OECD: Organization for Economic Co-operation and Development

ARIP: Tarım Reformu Uygulama Projesi

AJ J A`j`nê q

TZDK : Türkiye Zirai Donatım Kurumu

DSİ : Devlet Su İşleri

EBK : Et Balık Kurumu

TKB : Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

TŞFAŞ : Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi

AR-GE : Araştırma- Geliştirme

YTL : Yeni Türk Lirası

ÇKS : Çiftçi Kayıt Sistemi

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

TZOB : Türkiye Ziraat Odaları Birliği

1.GİRİŞ**1.1. Konunun Önemi**

Tarım sektörünü gerek üreticiler gerekse de tüketiciler açısından düşünürsek hemen hemen toplumdaki tüm kesimleri ilgilendiren bir yapıya sahip olduğunu görürüz. Bu çapta geniş etki alanına sahip olan tarım sektöründe çeşitli sorunların ortaya çıkması da olağandır. Ancak bu sorunların büyüklüğü karşısında bireysel olarak alınacak tedbirler son derece etkisiz kalacaktır. Bu nedenle devlet çıkacak sorunlara müdahale etmek durumundadır. Hatta aslen önce yapacağı düzenlemelerle sorunların çıkmasını önlemelidir. Devletin belirli bir amaçla bu sorunların çözümü için aldığı tedbirlerin tümü tarım politikalarını oluşturur (Kazgan, 1983).

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere ülkelerin çoğu, tarımsal faaliyetin tabiatı gereği diğer sektörlerle göre daha az getirisinin olması ve tarımsal ürünlerin stratejik öneme sahip olmasından dolayı tarım sektörünü farklı şekillerde desteklemektedir (Yavuz, 2000).

Tarım politikaları, sahip oldukları geniş etki alanı ile, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi politikalarının en önemli parçalarından birisini oluşturmaktadır.

Türkiye’de, Kalkınma Planlarında ana hedefleri belirlenen tarım politikaları; ana hedefler değişmeksizin, kapsamı, niteliği, etki alanı ve yoğunluğu azaltılarak/artırılarak uzun süreden beri sürdürülmektedir.

1980’li yıllarda başlayan ve 1995 yılında DTÖ’ nün kurulmasıyla daha da belirginleşen küreselleşme süreci ile politikalar sektörel ve ulusal olmanın yanında uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu alanda bir de Tarım Antlaşması imzalanmıştır. Geline nokta tarım politikaları açısından genel eğilim, desteklerin piyasa işleyişi üzerinde en az etkili araçlarla yürütülmesi yönündedir. Son yıllarda ülkemizde de bu yönde reform çalışmaları başlatılmış, bu amaçla tarımda değişken girdilere sübvansiyon uygulamasına son verilmiş, pazar fiyatı desteklerinin kapsamı ise daraltılmıştır. Buradan kaynaklanacak olası gelir kayıplarının ise belirli ölçülerde Doğrudan Gelir Destekleri(DGD) ile telafisi yönünde köklü politika değişikliğine gidilmiştir. Tarım politikalarının temel amaçlarından biri üretimi artırmak olan Türkiye’de, çiftçilerin satın alma gücünde ve girdi kullanımlarındaki yetersizlikler

dikkate alındığında girdi maliyetlerini azaltıcı yöndeki politikaların çiftçi için son derece önemli olduğu bilinmektedir.

2000’li yıllarda, ülkemiz tarım politikalarının kapsamı ve kompozisyonu açısından en belirgin gelişme, destek miktarının genelde azalması, kompozisyonunda ise Doğrudan Ödemelerin payının artması ve değişken girdilere uygulanan sübvansiyonlara son verilmesidir. Örneğin 1998 – 2000 döneminde tarım sektörüne sağlanan toplam destek miktarı yılda ortalama 8,3 milyar dolar iken, 2001–2003 döneminde bu miktar 5,4 milyar dolara gerilemiştir. 2001 yılında DGD uygulamasına, 2002 yılında ise mazot desteği ödemesine başlanmış ve daha önceki yıllarda zaman zaman uygulanan prim ödemeleri ise bu dönemde süreklilik kazanmıştır.

Bu dönemde değişken girdilerdeki sübvansiyon uygulamasına son verilmiştir. Örneğin 1995–1997 döneminde sektöre sağlanan girdi sübvansiyonunun toplam destekler içerisindeki payı % 35 iken, 2001–2003 dönemi ortalaması % 5, 2003’te ise % 2’nin dahi altına düşmüştür (OECD, 2004; Anonim, 2004/a).

Doğrudan ödemeler, bilindiği gibi piyasa işleyişini ve üretim kararlarını etkilemeyen (pure decoupling veya decoupled payments) ya da çok az etkileyen (deficiency veya compensatory payments) destekleme sistemidir. Bu sistemde doğrudan bir ödeme söz konusudur. Ödemeler her hangi bir aracı kullanmaksızın doğrudan üreticiye yapıldığından politikaların transfer etkinliği de artmış olmaktadır.

Dünyadaki genel eğilime uygun olarak ülkemiz tarım politikalarındaki değişikliğin temel amacı piyasalara işlerlik kazandırmak ve daha rekabetçi bir ortam yaratmak olmakla beraber, Doğrudan Ödemeler üretim kararları, girdi kullanımı, tarımsal yapı ve üretim, gelirler ve ticaret üzerine dolaylı da olsa etkiye bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde DGD yönündeki politika değişikliğinin Çukurova Bölgesi örneğinden hareketle ürün karlılıkları ve işletme gelirleri üzerine etkilerinin araştırılmasıdır.

1.2. Mevcut Durum

Tarıma müdahale, pazar ekonomisi gereklerine ters düşse de, hemen her ülke her gün değişen sosyo-ekonomik gerekçelerle bu müdahaleleri sürdürmektedirler. Tarıma müdahalenin ülkelerin ortak yanı olduğu söylenebilir. Ayrıldıkları nokta bu müdahalelerin dozu ve kullanılan araçlar bakımından olmaktadır. Tarım sektörünü ayakta tutmak, nüfusunu beslemek ve dünya piyasalarında rekabet etmek isteyen bir ülke, tarım sektöründe destekleme, koruma ve teşvik uygulamalarını sürdürmek zorundadır. 2000’li yıllara kadar tarım politikalarının, girdi sübvansiyonu ve fiyat desteği şeklinde olmasının sonucu olarak, hem istenen düzeyde tarım sektörünü başarıya götürememesi hem de bütçeye ağır yükler getirmesi, uluslar arası kuruluşların da baskısı ile son yıllarda tarım sektöründe özellikle destekleme sistemlerinin değiştirilmesine yönelik birçok yeni uygulama hayata geçirilmiştir. Bu değişimde Tarım Reformu Uygulama Projesi (Agriculture Reform Implementation Project (ARIP) temel rolü oynamaktadır.

Dünya Bankası ile yapılan anlaşmada tarım reformu üç ana unsuru içermektedir. Bunlar:

- 1- Doğrudan gelir desteği
- 2 -Fiyat ve girdi desteklerinin aşamalı olarak kaldırılması
- 3- Tarımdaki devlet işletmelerinin özelleştirilerek tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında hükümet müdahalesinin azaltılmasıdır' HAQC+

Bu çerçevede, fiyat, gübre ve kredi gibi desteklerin kaldırılarak DGD’ nin bu desteklerin yerine ikame edilmesi, üretim fazlasının olduğu alanlardan alternatif üretim sahalarına geçişin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Projenin 2004 yılında yapılan, orta dönem gözden geçirme çalışmaları sonucunda projeye yeni bileşenler eklenmiş ve 2006 yılı sonuna kadar uzatılmasına karar verilmiştir. Aşağıda, 2000 yılından itibaren destekleme politikalarındaki değişiklikler ve uygulamada olan destekleme politikaları açıklanmıştır.

1.2.1. Fiyatlar ve Alım Yoluyla Destekleme

Uygulanan en yaygın destekleme modelidir. Tarımsal ürünlere taban fiyatı

verilerek yapılan uygulamaya 1932 yılında buğdayla başlanmış, planlı dönemin başında 11 olarak belirlenen ve süreç içerisinde farklılıklar gösteren ürün sayısı; 5 Nisan 1994 yılında ekonomik ve sosyal açıdan önem taşıyan ve geniş üretici kitlelerini ilgilendiren 3 ürün grubu (hububat, şekerpancarı, tütün) ile sınırlandırılmıştır. Daha sonra sınırlı miktarlarda hububat alımları sürdürülmüştür.

Destekleme alım miktarları yıllara göre farklılık göstermekte, hububat alımları toplam üretimin %5 ile %30'u arasında değişmektedir. Ancak geçmişteki destekleme alımları yoluyla tarım piyasalarının etkilenmesi ve tarımsal üretimin teşviki uygulamasına son verilmiştir.

1.2.2. Girdi Destekleri

Girdi desteği başta gübre olmak üzere, tohumluk, aşıllı meyve fidanı, mücadele ilacı, sulama suyu, su pompalarında kullanılan elektrige düşük tarife saptanması gibi uygulamalardır.

Kredi Desteği: Tarım sektörüne verilen desteklerin büyük bölümünü, tavizli kredilerden oluşan faiz farkları oluşturmakta iken, 2000 yılı Mart ayında tarımsal kredi faiz oranlarındaki sübvansiyon kaldırılmıştır. Ancak tarım kesiminde karşılaşılan kredi kullanımına ilişkin sorunlar yeniden kredi desteğini zorunlu kıldığından, Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile tarımda düşük faizli kredi kullanılması uygulanmasına 26.02.2004 tarihinde tekrar başlanmıştır

Kimyevi Gübre Desteği: 1961 yılında başlayan gübre desteklemesi, 1986 yılına kadar kurumlara (Türkiye Zirai Donatım Kurumu-TZDK) görev zararı ödenerek sürdürülmüş, 1986 yılında, TZDK'nin tedarik ve dağıtımla ilgili işlevine son verilerek, gübre üretici firmalara kg bazında destekleme ödenmesi yapılmıştır.

1994 yılında fatura bedeli üzerinden çiftçilere ödenmeye başlayan gübre desteği, 2002 yılından itibaren yürürlükten kaldırılmıştır.

Zirai Mücadele ve Veteriner İlaçları Desteği: 1987 yılında, bitki ve hayvan hastalıklarına karşı kullanılan ilaçlarda, fatura bedelinin %20'sinin çiftçilere ödenmesi ile başlatılan uygulama, 31 Aralık 2001 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Tohum-Fidan Desteği: 1985 yılında sertifikalı tohumlar destekleme kapsamına alınmış, daha sonra kapsama sertifikalı fidan dahil edilmiştir. Uygulamada tohum ve fidan üreticisi kuruluşlara belirlenen tohum cinslerinde kg başına veya fidan başına destekleme yapılmıştır. Uygulama, 31 Aralık 2001 tarihi itibariyle kaldırılmıştır.

Sulama ve Elektrik Desteği: Türkiye’de büyük ölçekli sulama yatırımları Devlet Su İşleri(DSİ) tarafından yapılmakta ve yatırım masrafları için suyu kullananlardan katılım payı alınmaktadır. Tesislerin işletilmesi için gerekli bakım ve onarım giderleri de DSİ tarafından karşılanmaktadır. DSİ Kuruluş Kanununa göre üreticiler sulama suyuna, sulama ve kurutma, işletme-bakım, yıllık ücret tarifeleri adında ücret ödemektedirler. Ancak bu ücret, maliyetin altında olup, bu yolla tarımda sulama sübvansiyon edilmektedir. İlgili yasa gereğince, Türkiye’de bütün su hakları bazı istisnalar dışında devlete verilmiştir. Çiftçiler kamu ve özel sulama şebekelerinden gelen su için ücret ödememektedirler. Sulanan alanlarda üretim yapan üreticiler işletme ve bakım masrafları karşılığı belirli bir katkıda bulunmaktadır (Yeni ve Dölekoğlu, 2003).

Tarımsal sulama için kullanılan elektrik fiyatları da indirimli tarifeden belirlenmektedir. 25.12.1997 tarihinden sonra kültür balıkçılığı ve kümes hayvanları çiftliklerinde kullanılan elektrikte de indirimli tarife uygulanmıştır. Ancak 31.12.2001 tarihinde tarımda uygulanan indirimli elektrik tarifesine de son verilmiştir (Yeni ve Dölekoğlu, 2003).

Faiz Kolaylıkları (Tavizli Krediler): Tarım sektörüne verilen desteklerin büyük bölümünü, tavizli kredilerden oluşan faiz farkları oluşturmakta iken, 2000 yılı Mart ayında tarımsal kredi faiz oranlarındaki sübvansiyon kaldırılmıştır.

Mazot Desteği: 2003 yılı “Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot İçin Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılması” ile mazot destekleme miktarı, çiftçi kayıt sistemine kayıt yaptırılmış tarım arazisi için dekar başına 3,90 YTL olarak belirlenmiştir. 2004 yılı mazot destekleri ürün gruplarına göre ayarlanmış ve 2005 yılında ödemeleri yapılmıştır. Buna göre ; sebze, meyve, süs bitkileri, özel çayır-mera ve orman ürün alanları için 1,50 YTL/da, hububat, yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitkiler alanları için 2,40 YTL/da, yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri

bitkiler alanları için 4,50 YTL/da olarak açıklanmıştır. Ancak bu desteği, uygulama biçimiyle Doğrudan Gelir Desteği olarak ta değerlendirmek mümkündür.

1.2.3. Teşvikler

Süt Teşvikleri: 1987 yılında başlatılan süte teşvik primi ödenmesine ilişkin uygulama ile, işletmelere gelen çiğ süt üretimindeki artış yanında süt işletmelerinin teknolojik düzeylerinde de olumlu gelişmeler kaydedilmiştir.

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararına ek olarak, 14 Kasım 2001 tarihinde çift cidarlı kazana, pastörizatör veya UHT sistemine sahip, süt ürünleri işleyen işletme tesislerine süt satan üreticilere, beher litre süt için 0,01YTL ve benzer işletmelere süt satan soy kütüğüne kayıtlı işletmelere ise beher litre süt için 0,02 YTL teşvik primi ödenmesi kararı alınmıştır.

Et Teşvikleri: 1990 tarihli Yüksek Planlama Kurulunun Kararı ile Et Balık Kurumu (EBK) Kombinaları ve özel sektör kombinalarında ve kanatlı hayvan mezbahalarında kestirilen hayvanlardan elde edilen beyaz ve kırmızı et için teşvik primi uygulamasına başlanmış ancak bu uygulamaya, Ocak 1995'te son verilmiştir. 2004 yılının ikinci yarısında gündeme gelmiştir (Anonim, 2004/b). Bakanlık tarafından ruhsatlandırılan kombina ve mezbahalarda kesimin teşvik edilmesi ve buralarda kesilen hayvan sayılarının artırılması ile sağlıklı ve güvenilir ürünler elde edilmesini amaçlayan 2004/21 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararında Değişiklik Yapılmasına Dair Karara ait Uygulama Tebliği yayınlanmıştır.

1.2.4. Tazminatlar

Tütünde Kota ve Çayda Budama Tazminatı: Türkiye'de üretim fazlası olan tütün ve çayda üretim planlaması ve kaliteyi artırma amaçlanmaktadır. Bu kapsamda BKK ile 15.12.1993'de çayda budama tazminatı çay bahçesinin 1/5'i oranında budamayı öngören 5 yıl süreli proje daha sonra 10 yıla uzatılmıştır ve BKK ile 26.11.1993'te tütünde kota tazminatı uygulaması başlatılmıştır. Tütünde kota ve çayda budama telafi etmek amacıyla tazminat ödemesi yapılmış ve başarılı sonuçlar da alınmıştır.

Genelde çay bahçelerinin her yıl 1/5'inin budanması esasına dayanan ve 1993-2003 yıllarını kapsayan uygulamaya yönelik son düzenleme 2001 BKK'na göre 1994 yılında ruhsata bağlanmış olan 767.800 dekar alandan elde edilen çay yaprağı baz alınmış (ortalama verim 1000 kg/da olarak kabul edilmiş) ve bunun 1/5'inin %70'i dikkate alınmıştır.

Tütünde 1993 yılında başlatılan kota uygulaması baskılarla 1997 yılında kaldırılmış ve üretim tekrar artmıştır. Stoklanan tütünlerin değerlendirilememesi ve destekleme uğruna bütçeye önemli yük oluşturması kamuoyunda hep tartışılmış ve bu durum tütün piyasasının yeniden düzenlenmesini gündeme getirmiştir. Ekonomik İstikrar Programı'nın yapısal önlemler kapsamında ve bunun yeniden düzenlenmesiyle oluşturulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın da acil yasal önlemleri arasında belirtilen Tütün Yasası çıkartılmıştır 09.01.2002 tarih Yasa tütün piyasasının serbestleştirilmesi ve Türk tütün üreticilerinin dünya tütün üreticileri ile rekabet edebilecek bir düzeye getirilmesini öngörmektedir.

Fındıkta Söküm Masrafı ve Gelir Farkı Ödemesi: Fındık üretiminin sınırlandırılması amacıyla, fındık alanlarını kontrol altına almak için 13 ilde fındık üretimine izin verilmiştir. Belirlenen alanların dışında kalan fındık bahçelerinin sökülmesi ve söküm masraflarının karşılanması şeklinde uygulanmaktadır. Aynı zamanda "Alternatif Ürün Projesi" kapsamında söküm yapılan fındık alanlarında önerilen alternatif ürünleri eken üreticilere gelir kaybını telafi etmek amacıyla ödeme yapılmaktadır.

Doğal Afet Ödemeleri : "Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkındaki Kanun" çerçevesinde yapılan yardımlar 2001 yılı itibariyle yürürlükten kaldırılmıştır. "Tabi Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun" hükümlerine göre yapılan yardımlara ise, bu yasanın Fon'la ilgili maddelerinin Ocak 2002 tarihinde yürürlükten kaldırılmasıyla son verilmiştir.

Ancak, "Tabi Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun"un yürürlükte olan diğer maddeleri çerçevesinde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca il ve ilçe komisyonları vasıtası ile afete maruz kalan çiftçiler tespit edilmeye devam edilmektedir.

1.2.5. Prim Ödemeleri:

Bazı tarımsal ürünlere fark ödemesi (prim) yapılmasına ilişkin uygulamaya, 1993 yılında kütlü pamukla başlanmıştır. Altyapı yetersizliği nedeniyle son verilen uygulama, 1998 yılından itibaren tarımsal reform programı kapsamında yeniden başlatılmıştır.

Bir taraftan üreticiyi korurken, diğer taraftan sanayiciye dünya fiyatlarından hammadde temin edilmesini sağlamak amacıyla uygulanan prim ödemeleri, bütçeye getirdiği daha az yük nedeniyle birçok ülkede yaygın olarak uygulanmaktadır. Ülkemizde prim ödemeleri, özellikle sanayi ürünlerinde uygulanmaktadır.

1998 yılı ürünü kütlü pamuk, zeytinyağı ve yaş ipek kozasında, 1999 yılı ürünü kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya ve ipek kozasında ve 2000 yılı ürünü pamuk, soya, ayçiçeği, kolza ve zeytinyağında prim ödemesi uygulanmıştır. 2001 yılı ürünü kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya, kanola ve zeytinyağında prim ödenmesine ilişkin karar alınmıştır. 2004 yılında, bu uygulamaya mısır da dahil edilmiştir.

1.2.6. Alternatif Ürün Destekleri

Ülkede üretim fazlalığı bulunan ürünlerden tütün, şekerpancarı ve fındık ekim alanlarının daraltılması ve daraltılan alanlarda da ülkenin üretim açığı olan mısır, ayçiçeği, soya, yem bitkileri ve kırmızı mercimek gibi ürünleri yetiştiren üreticilere alternatif ürünlere geçiş desteği yapılmaktadır.

Fındık Alanlarının Sınırlandırılması: Fındık üretiminin sınırlandırılması amacıyla, fındık alanlarını kontrol altına almak için 13 ilde fındık üretimine izin verilmiştir. Belirlenen alanların dışında kalan fındık bahçelerinin sökülmesi ve söküm masraflarının karşılanması şeklinde uygulanmaktadır. Aynı zamanda “Alternatif Ürün Projesi” kapsamında söküm yapılan fındık alanlarında önerilen alternatif ürünleri eken üreticilere gelir kaybını telafi etmek amacıyla ödeme yapılmaktadır.

Tütün Üretimine Sınırlandırılması: 2001 yılında üretim fazlalığı olan tütünün ekim alanlarının daraltılmasına yönelik olarak üretimden vazgeçip alternatif ürün yetiştiren üreticilerin desteklenmesi amaçlanmıştır. Karara göre tütün yerine önerilen alternatif ürünü yetiştiren üreticilere bir yıllık girdi masrafları ile

bakım ve hasat masraflarının karşılanması amacıyla bir yıllık net gelir farkı ödemesinin yapılması öngörülmüştür. Belirtilen destek ödemesi bir kereye mahsus olup, finansmanı uluslararası kuruluşlardan sağlanacaktır. Uygulama 2004 yılı için de devam ettirilmiştir.

Şeker Pancarı Üretimini Sınırlandırılması: Türkiye şeker piyasası 4634 Sayılı Şeker Yasası'nın çıkartılmasına kadar kamu tarafından yönlendirilmiştir. Bu nedenle destekleme alımlarına konu olmuş ve Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi (TŞFAŞ) aracılığı ile üreticisi fiyat politikalarından yararlandırılmıştır. Bu anlamda Şeker Yasasının getirdiği düzenlemelerden, belirli kotaya sahip şeker şirketlerinin kotalarına göre üreticilerle sözleşme yapacağı dikkate alındığında doğal olarak alan sınırlaması da gerçekleşecektir. Şeker pancarında yaklaşık 100.000 dekar alanın üretim dışı bırakılması amaçlanmıştır. Şeker pancarı üretiminin ve ekim alanı sınırlamasının doğuracağı gelir kaybının telafisi amacıyla şekerpancarı yerine alternatif ürün olarak mısır, ayçiçeği, soya fasulyesi ve yem bitkisi önerilmektedir.

1.2.7. Hayvancılık Teşvikleri

Tarım politikalarında reform kapsamındaki bir diğer düzenleme de ülke hayvancılığının geliştirilmesine yönelik olarak yapılmıştır. Uygulama beş yıllık olup 2000–2004 yılları arasında kapsamaktadır.

Yem bitkileri üretim projelerinin nakliye, ilaç ve gübre bedelleri hariç, çok yıllık yem bitkileri ekilişlerinde birinci yıl yatırım giderleri ve uygun görülen işletme giderlerinin %35'i, ekiliş alanları ile uyumlu alet ve makine alım giderlerinin %30'u, tek yıllık yem bitkilerinde ise uygun görülen işletme giderlerinin ve ekiliş alanları ile uyumlu alet ve makine alım giderlerinin %20' si doğrudan üreticilere ödenir.

1.2.8. Tarım Ürünleri İthalatında Korumalar

Tarım üreticisinin veya tarımsal üretimin dış ülkelerden gelecek rekabete karşı korunabilmesi ve üreticinin teşviki için devlet gelirlerinden fedakarlık edilerek gümrüksüz ilaç hammaddesi veya geçmişte olduğu gibi gümrüksüz damızlık hayvan

ithalatı söz konusu olmuştur (Eraktan 2001). Ayrıca tarım üreticisinin korunması amacıyla DTÖ kurallarıyla sınırlı olmakla beraber, dışardan gelecek rekabetin azaltılması ve yerli üreticinin korunması için yüksek gümrük vergileri uygulanmakta, dünya piyasalarındaki değişiklikler çerçevesinde (DTÖ kurallarının izin verdiği ölçüde) ithalat vergilerinde değişiklik yapılmaktadır.

1.2.9. İhracat Destekleri

Türkiye’de tarım ürünleri ihracatına yönelik teşvikler ürün bazında yapılan ve işletmelere yönelik verilen teşvikler olarak iki grupta sınıflandırılabilir. Ürün bazında verilen ihracat teşvikleri işlenmemiş ürünlerde (elmada 40 Dolar/ton, yumurtada 6 Dolar/1000 adet gibi) ve ağırlıklı olarak da işlenmiş tarım ürünlerinde (bal, jöle, reçel, zeytinyağı, konserve edilmiş balıklar gibi) uygulanmaktadır.

1.2.10. Doğrudan Gelir Desteği

Tarım sektöründe uygulanan doğrudan gelir ödemeleri, direkt olarak toplum otoritelerinin bütçelerinden çiftçi gelirlerini arttırmaya yönelik olarak çiftçilere yaptıkları doğrudan ödemelerdir. Bu ödemelerin kapsamına tarım sektörüne yapılan sektörel iyileştirme ödemeleri girmez. Yani bir bütün olarak tarım sektörünün performansını etkileyecek AR-GE ve tarımsal altyapıyı geliştirmeye yönelik bütçe harcamaları doğrudan gelir ödemelerinin kapsamı içinde yer almaz. Politika yapıcılarını asıl ilgilendiren nokta tarım politikalarının çiftçi nüfusunu nasıl etkileyeceği ve minimum sosyal tahribatla bunun nasıl başarılabileceğidir. Bu sistemin uygulanma maliyeti ve katılığına bağlı olarak bazı çiftçilerin tarım sektöründen ayrılmaları söz konusu olabilecektir. Bu uygulama tarım işletmelerinde uygulanan sistemi ve teknik değişimi hızlandıracak, karlılığın devamını sağlamak amacıyla üretim koşullarının değişmesine yol açabilecektir. Ayrıca bu sistemle çevreye daha duyarlı tarımsal üretim faaliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (OECD, 1998).

Tarımda yeniden yapılanma sürecinde, geleneksel desteklemelerin kaldırılması ile meydana gelen boşluğun DGD uygulamaları ile doldurulması amaçlanmıştır. Bu amaçla 2000 yılında “Hedef Çiftçilere Pilot Bölgelerde Doğrudan

Gelir Desteği Yapılması ve Kayıt Sisteminin Oluşturulması Projesi” uygulamaya konmuştur. Proje Ankara Polatlı ilçesi, Antalya Manavgat ve Serik ilçeleri, Adıyaman Merkez ve Kahta ilçeleri ile Trabzon Akçabat ve Sürmene ilçelerini kapsamıştır. Uygulamada ödeme miktarı dekar başına 5 Dolar olup, ödemeler için üst sınır (aynı isme tapulu veya aynı kişi tarafından işletilen alan olarak) 199 dekar, alt sınır ise 500 m2 olarak belirlenmiştir.

2001 yılında tarım üreticilerine DGD Uygulanması gereğince tarım arazileri üzerinde fiilen tarımsal üretim kaynaklarını kullanarak bitkisel üretim yapan çiftçilere işledikleri tarım arazilerinin büyüklüğü dikkate alınarak 200 dekara kadar olan (200 dekar dahil) dekar başına 10.00 YTL DGD ödemesi yapılmıştır.

2002 yılında farklı olarak çiftçi tanımlamasında 78 yaş üst sınırı aranmış ve destekleme ödemesi miktarı dekara 13.50 YTL ye çıkarılmıştır. Başka bir değişiklik de DGD ödemesi yapılacak arazi büyüklüğünün 200 dekardan 500 dekara çıkartılmasıdır.

2003 yılındaki gelişmeler DGD ve Çiftçi Kayıt Sistemi uygulamalarının devamı yönündedir. 2003 yılında dekara yapılacak DGD ödemesi 16.00 YTL’ye yükseltilmiştir.

2004 yılına kadar yayımlanan Uygulama Tebliğlerinin tümünde DGD ödemelerinin tarımsal üretimle iştigal eden çiftçilere verileceği hükmü yer almaktadır. DGD uygulamasının başlamasıyla daha önceleri kiracı ve toprak sahibi arasında sözlü olarak yapılan anlaşmalar yerine noter huzurunda yapılan yazılı anlaşmalar yapılmaya başlamıştır. Tarımsal üretim yapmamasına rağmen sadece tapulu arazilerini göstererek DGD alınmasını önlemek amacıyla çeşitli kademelerde denetimler yapılmaktadır. Öncelikle başvuruda bulunan kişinin kullandığı arazide tarımsal üretim yaptığının muhtar ve aza tarafından onaylanması, daha sonra çiftçi belgesi alması gerekmektedir. Bununla beraber il/ilçe müdürlükleri örnekleme yöntemiyle çiftçilerin tarımsal üretim yapıp yapmadıklarını denetlemektedirler. Ayrıca ödeme icmallерinin askıya çıkarılması, köylüler arasında şikayet mekanizmasının çalışmasını sağlamakta ve usulsüz başvuruda bulunanlar tespit edilmektedir. Son olarak TKB Teftiş Kurulu Başkanlığı ön denetim çalışmaları yapmaktadır. Usulsüzlük yaptığı tespit edilenler ve sahip olduğu arazileri 5 yıl süre

ile DGD kapsamına alınmamakta, ayrıca bunlar için Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurusunda bulunulmaktadır.

2004 yılı içinde ödeme miktarı tarımsal üretim yapılan tarım arazisi için dekar başına 16 YTL ödeme miktarı ve ödemeye konu olacak arazi büyüklüğünde 500 dekar üst sınır korunmuştur. Çizelge 1.1’de görüldüğü gibi DGD’i 2004 yılı uygulamaları kapsamında yaklaşık 2.75 milyon çiftçi kayıt altına alınmış olup, bu çiftçilerin tarımsal üretimde buldukları 16 milyon hektarlık arazi için yaklaşık 2.7 milyar YTL ödenek ayrılmıştır. Bu çerçevede, doğrudan gelir desteği 2004 yılı uygulamalarında 10.00 YTL kısmının ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alınarak üç grup halinde Ocak, Şubat ve Nisan aylarında çiftçilere dağıtılmıştır. 2004 yılı ödemelerimden geri kalan 6.00 YTL/da’lık kısım ise 2006 yılında ödenmesi planlanmaktadır.

Çizelge 1.1. DGD ’ nin Ülke Geneline Uygulanmasına İlişkin Bazı Sonuçlar

Göstergeler	2001	2002	2003	2004
Çiftçi Sayısı (Milyon)	2.18	2.58	2.75	2.75
Kayıt Edilen Alan (Milyon Dekar)	12	16	16	16
Desteklenen Alan (Milyon Dekar)	11	16	16	16
Destek Miktarı (Milyar YTL)	1.18	2.18	2.64	2.66

Kaynak:Anonim,2004/c

2005 DGD ödemeleri için gereken 1.9 Milyar YTL tutarındaki ödenek, Bakanlığın Muhtelif Destekleme Ödemeleri başlıklı bütçe kaleminde yer alan 2,623 Milyar YTL’lik ödenekten karşılanacaktır.

Tarım politikalarının reform sürecinde, fiyat, girdi, kredi desteklerinin kaldırılması ile beraber DGD ödemelerinin toplam tarımsal destekler içindeki payı devamlı artan bir seyir izlemiştir (Anonim, 2004/b).

Çizelge1.2. Destekleme Araçları ve Bunların Bütçedeki Payları

Tarımsal destekleme araçları	Mevcut Bütçedeki payı (%)
DGD Ödemeleri	78
Fark Ödeme Uygulaması	9
Hayvancılık Destekleri	5
Telafi Edici Ödemeler	3
Diğer Destekler	5
Toplam	100

Kaynak: Anonim, 2004/d

Çizelge 1.2 'de görüldüğü gibi 2004 yılı destekleme araçları dan DGD'i % 78 'lik oranla bütçeden en fazla payı alarak ilk sırada yer almaktadır. Fark Ödeme uygulamaları ise % 9'luk oranla bütçeden pay almaktadır.

2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Cin (1993) de yaptığı araştırmada tarımın ekonomik gelişmedeki rolü ve destekleme politikalarının değişimi ve uygulama biçimi hakkında bilgi vermiştir. Bu çalışmada incelenen dönem itibariyle destekleme kapsamında yer alan ürün sayısında bir azalama gözlenmiş olup bunun destekleme politikalarından nasıl etkilendiği belirtilmiştir.

Ören (1994), yaptığı çalışmada Türkiye’de tarımsal destekleme politikası uygulamalarının Çukurova tarımı üzerine etkilerini ortaya koymuştur. Yaptığı bu çalışmada Aşağı Seyhan Ovasının Türkiye Tarım topraklarının %0.43’ünü, tarımsal nüfusun % 0.48’ini oluşturduğunu buna karşın araştırmanın ürün bazında kapsamına alınan buğday, mısır, pamuk, soya fasulyesi üretiminin sırasıyla % 0.92, %5.0, %13.4, ve % 14.8’inin bölgeden karşılandığını ortaya koymuştur. Fiyat ve girdiler yoluyla üreticilere sağlanan desteklerin bölge tarımını yönlendirmedeki etkinliğinin düşük olduğunu belirtmiştir.

Gül (1995), yaptığı araştırmada sulamanın tarım sektöründe üretim yapısı girdi kullanımı verimlilik ve işletme gelirleri üzerine etkilerini incelemiştir. Bu çalışmada GAP bölgesinin sulamaya açılmasıyla bölgede meydana gelen üretim yapısındaki değişiklikler ile verim ve işletme gelirlerinin ne yönde değiştiğinin ortaya koymuştur. Bu çalışmayla sulu işletmelerde kredi kullanımı, kuru işletmelere göre (3.3 kat) daha yüksek olduğu ve özellikle sulu işletmelerde işletme başarısını (2.3 kat) artırdığını ortaya koymuştur.

Yavuz (2000) “Tarım Sektöründe Kullanılan Motorinin Sübvans Edilmesinin Türkiye Tarımına Olası Etkileri ” adlı çalışmasında başka müdahalenin olmadığı piyasa şartlarında uygulanan motorin fiyatlarındaki indirimin refah analizi sonuçlarına göre, tüketicilerin daha fazla ve daha ucuza ürün temin ederek bu uygulamadan çok kazançlı çıkmalarına, motorin fiyatlarındaki düşmeden dolayı üretici maliyetlerinde önemli düşme olmasına ve bunun arz eğrisine yansımına rağmen, fiyatlardaki hızlı düşmenin üreticileri olumsuz etkilemediğini sonucuna varmıştır. Devlet desteği ile yapılan, çiftçinin kullanacağı motorin fiyatlarındaki

indirim, vergi ödeyenlerden sağlanan bir transfer olduğundan bu kesimi olumsuz etkilemediğini, ortaya koymuştur. Analiz sonuçlarına göre, tüm ürünlerde %10, %25 ve %40 motorin fiyatı indiriminde toplumun net kazancının sırasıyla 149, 297 ve 340 trilyon TL olduğunu ortaya koymuştur.

Demirci (1999), “Destekleme Alımı ve Fark Ödeme Sisteminin Refah ve Dağılım Etkilerinin İncelenmesi” konulu çalışmasında farklı destekleme sistemlerinin üreticiler ve toplumu oluşturan diğer kesimler üzerine etkilerini incelemiştir.

Sağlam (2000), “Adana İli Yüreğir İlçesi Sulanan Alanlarda Pamuk Üretim Maliyeti ve İşletme Başarısını Etkileyen Etmenler” adlı çalışmasında, pamuk üretim maliyeti ve işletme başarısını etkileyen etmenleri incelemiştir. Bu bağlamda da pamuk üretiminde kullanılan girdi miktarı, makine çeki gücü, işgücü ve işletme başarısını etkileyen etmenler işletme bazında incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre 61.50 saat/da işgücü, 2.78 saat/da makine gücü kullanıldığı ortaya konulmuştur. Ayrıca araştırma sonucunda 97–98 üretim sezonunda pamuk üretim maliyeti 169 bin TL/kg olarak bulunmuştur.

Budak ve ark.(2001) Adana ilinde pamuk üretim maliyetinin tespiti için yaptıkları çalışmada; dekara toplam üretim masraflarını 116 Milyon TL/da, ortalama gayrisafi üretim değerini 126 Milyon TL, birim alana yapılan değişen masrafları 90 Milyon TL, dekardan elde edilen brüt karı 35.778 Milyon TL olarak tespit etmişlerdir. Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde dekara üretim masrafları 116 Milyon TL olup, dekara net kar yaklaşık 10 Milyon TL olarak tespit edilmiştir

Sarımışeli ve Tatlıdil (2001)’de yaptıkları çalışmada doğrudan gelir desteğinin orman içi köylerde ürün ve işletme bazında nasıl sonuçlar doğurduğunun değerlendirmesini yapmışlardır.

Ören ve Binici (2004), “Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının GAP Alanı Tarımsal Yapı ve Gelirlerine Etkileri” adlı çalışmalarında politika değişikliğinin farklı işletme ve ürünler üzerindeki etkilerinin de farklı olduğunu ortaya koymuşlardır. Sübvansiyonların kaldırılmasıyla pamuk, buğday ve arpada dekara sırasıyla 36,7, 8,30 ve 5,3 milyon TL kayıp meydana geldiğini belirlemişlerdir.

3.MATERYAL VE YÖNTEM**3.1.Materyal**

Araştırmanın ana materyalini: 2004 yılı üretim sezonu sonunda, Çukurova bölgesi Aşağı Seyhan Ovasında yer alan, arazilerinde ağırlıklı olarak buğday, mısır ve pamuk yetiştiriciliği yapan işletmelerde, yüz yüze yapılan anketler sonucu elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır.

Çalışma, üreticilerden elde edilen birincil verilerin yanı sıra ikincil verilerle de desteklenmiştir. Bu amaçla başta OECD'nin Üretici ve Tüketici Sübvansiyon Eşdeğeri hesaplamalarına esas teşkil eden veri tabanı olmak üzere; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Adana Tarım İl Müdürlüğü, Yüreğir, Seyhan ve Karataş Tarım İlçe Müdürlükleri, DİE bilgi ve belgeleri, yine bu kurumlarca derlenen Çiftçi Kayıt Sistemi verileri, ayrıca DPT verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili ulusal ve uluslar arası düzeyde yapılmış bazı çalışmalardan da yararlanılmıştır.

Çukurova Aşağı Seyhan Ovası araştırma bölgesi olarak seçilmiştir. Bölgenin seçiminde etkili olan faktörler şunlardır.

- Bölgede ağırlıklı olarak araştırılacak olan (buğday, mısır ve pamuk) ürünlerin yetiştiriliyor olması,
- Bölgede daha önce benzer bir araştırmanın yapılmamış olması,
- Bölge çiftçisinin DGD hakkında yeterli bilgiye sahip olması,
- Sağlıklı bilgilere ulaşabilmek açısından araştırmacıların tanıdığı bir bölge olması etkili olmuştur.

3.2. Yöntem**3.2.1. Örnek İşletmelerin Seçimi**

Araştırma kapsamında anket çalışması uygulanacak köylerin belirlenmesi için öncelikle Tarım İl Müdürlüğü ve Tarım İlçe Müdürlükleriyle görüşmeler yapılmıştır.

Bu görüşmeler sonucunda incelenecek olan ürünlerin (pamuk, mısır, buğday) yoğun olarak yetiştirildiği köyler esas alınarak örnek köy çerçevesi belirlenmiştir. Örnek köy çerçevesinden hareketle örnek hacmi tespit edilmiştir

Tabakaların oluşturulması amacıyla çeşitli alternatifler denenmiş ve 5 tabaka üzerinde çalışılması uygun görülmüştür. Belirlenen tabaka sınırları -50 da, 50–100 da, 101–150 da, 151–250 da, 251 + da olarak tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılacak anket sayılarının ilçelere göre dağılımının belirlenmesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adana ili Seyhan, Yüreğir ve Karataş Tarım İlçe Müdürlüklerinden alınan veriler kullanılmıştır. Tarım İlçe Müdürlüklerinden pamuk, mısır ve buğday üreticileri tespit edilerek, her ilçede yapılacak anket sayısı belirlenmiştir.

Görüşme formu uygulanan köyler, köylerin bağlı oldukları il-ilçe ve görüşülen denek sayısı çizelge 1.3'te verilmiştir.

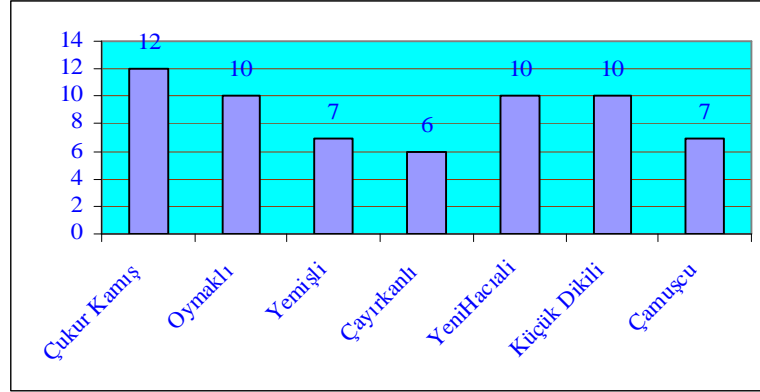
Çizelge 3.1. Görüşme Yapılan İşletmelerin İlçe ve Köylere Göre Dağılımı

KÖYLER	Köylerin Bağlı Olduğu Birimler		Görüşülen İşletme Sayısı
	İl	İlçe	
1.Çukur Kamış	ADANA	KARATAŞ	12
2.Oymaklı	ADANA	KARATAŞ	10
3.Yemişli	ADANA	KARATAŞ	7
4.Çayır Kanlı	ADANA	YÜREĞİR	6
5.Yeni Hacı Ali	ADANA	YÜREĞİR	10
6.Küçük Dikili	ADANA	SEYHAN	10
7.Çamuzcu	ADANA	SEYHAN	7
TOPLAM	-----	-----	62

Araştırmaya alınacak işletmeler, söz konusu ürünlerin (buğday, mısır ve pamuk) üretiminde yoğunlaşmalarına göre saptanmıştır. Bu saptama hem Çukurova bölgesinde buğday, mısır ve pamuk gibi ürünlerin üretiminin yoğun olması, hem de görüşme formu uygulama tarihinin hasattan sonraki zamana 2004 Aralık - 2005

Şubat dönemine denk gelmesi dikkate alınarak yapılmıştır. Bu köylerin seçiminde, bazı köylerin birbirine ulaşım yönünden yakın olmaları, üretim desenlerini buğday, mısır ve pamuk gibi ürünlerin oluşturması etkili olmuştur.

İkinci aşamada, yörede sürekli ikamet eden ve adı geçen ürünlerin üretimine ağırlık veren (cari yılda işletme arazisinin en az %50'sinde söz konusu ürünlere yer veren) çiftçiler köy muhtarı ve köyün ileri gelenlerinin yardımıyla saptanmıştır.

Şekil 3.1. Araştırma kapsamına alınan köylerde görüşme formu uygulanan işletme sayıları

Şekil 3.1'de görüldüğü gibi araştırma anketi uygulanan köylerdeki işletme sayıları verilmiştir. Araştırma kapsamında toplamda 62 işletme sahibiyle görüşme yapılarak anket bilgileri toplanmıştır.

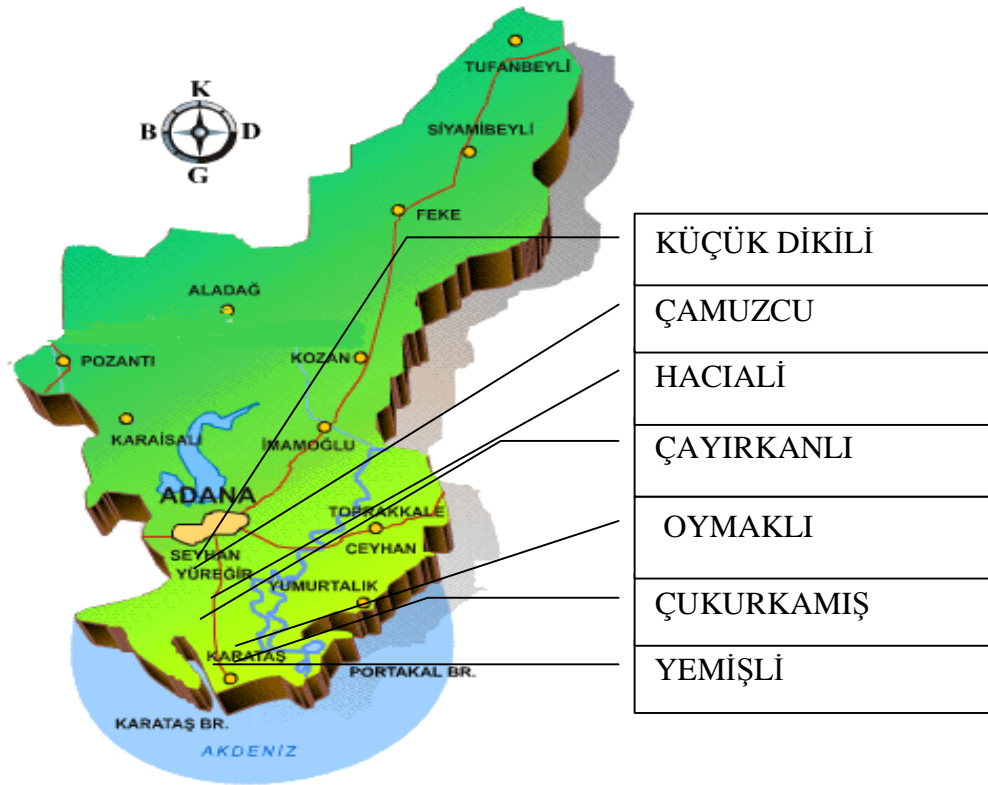
Araştırma alanının tarımsal yapısı oldukça homojendir. Yörede yetiştirilen ürünler, üretim teknikleri ve işletme yapıları bakımından işletmeler arasında büyük benzerlikler vardır. Bu bakımdan söz konusu örnek hacminin (62) yöreyi temsil edebileceği söylenebilir. Konuya ilişkin, yörede daha önce yapılmış olan çalışmalar ile Tarım Teşkilatı uzmanlarının görüşleri de söz konusu örnek hacminin yeterli olabileceği görüşünü desteklemektedir.

3.2.2. Araştırma Bölgesinin Genel Özellikleri

Çukurova bölgesi, Akdeniz'in doğusunda yer alan Adana, Osmaniye, Hatay ve İçel illerini kapsayan bölgeye verilen isimdir. Türkiye'de toplam ekilebilir-dikilebilir alanların % 4.76'sı Çukurova bölgesinde yer almaktadır(Yurdakul,1991).

Araştırma bölgesi olarak seçilen ve Seyhan, Ceyhan ve Berdan nehirlerinin deltalarından meydana gelmiş olan Aşağı Seyhan Ovası ise, Çukurova yöresinin en

büyük ovasıdır. Ova Doğuda Ceyhan, Batıda Berdan Nehri, Kuzeyde Toros dağları, Güneyde Akdeniz'le sınırlanmakta olup, Adana ili, Seyhan, Yüreğir, Karataş ilçeleri ile, İçel ilinin Tarsus ilçesi yönetsel sınırları içinde yer almaktadır. Aşağı Seyhan Ovası'nın konumu şekil 2'de verilmiştir. Aşağı Seyhan Ovası, Seyhan, Ceyhan ve Berdan nehirlerinin yüzyıllarca getirip bıraktıkları alüvyonlarla oluşmuş üçgen biçimli oldukça düz bir ovadır(TZOB,2000)

Şekil 3.2. Araştırma bölgesi ve görüşme yapılan köyler

İncelenen bölgede yer alan ilçelerin toplam köy sayısı 155'tir. Toplam işletme sayısı Karataş' ta 2504, Seyhan'da 2920, Yüreğir'de 13934 adet ve toplamda 19358 adet işletme bulunmaktadır. İncelenen ilçelerdeki işletmelerin arazi dağılımına bakıldığında 1–50 arasındaki işletmeler toplam işletmelerin % 49'unu, 51–200 dekar arasındaki işletmeler ise toplam işletmelerin %40'ını oluşturmaktadır. Geriye kalan % 11'lik kısım ise 200 dekardan büyük olan işletmelerden oluşmaktadır.

Çizelge 3.2. Araştırma Bölgesinin Özellikleri

İLÇELER	Köy Sayısı	Çiftçi Aile Sayısı	İşletme Büyüklüğü (da)					Toplam İşletme Sayısı
			1-50	51-100	101-200	201-500	500 +	
Seyhan	30	4145	2065	430	172	160	93	2920
Yüreğir	79	13950	6531	3415	2516	1253	219	13934
Karataş	46	2504	911	700	535	336	22	2504
Görüşme Yapılan Alanlardaki Toplam Köy Sayısı						155		
Görüşme Yapılan Alanlardaki Toplam İşletme Sayısı						19358		

Kaynak: Anonim,2004/a

3.2.3. Veri Toplama Araç ve Yöntemleri

Araştırma verilerinin toplanmasında karşılıklı görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Karşılıklı görüşme tekniğinin kullanılması, yerinde yapılacak gözlemlerle destekleyerek daha sağlıklı ve gerçekçi bilgilere ulaşmak açısından tercih edilmiştir.

Çalışma, üreticilerde elde edilen birincil verilerin yanı sıra ikincil verilerle de desteklenmiştir. Bu amaçla başta OECD'nin Üretici ve Tüketici Sübvansiyon Eşdeğeri hesaplamalarına esas teşkil eden veri tabanı olmak üzere; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adana Tarım İl Müdürlüğü, Yüreğir, Seyhan ve Karataş Tarım İlçe Müdürlükleri, DİE bilgi ve belgeleri, yine bu kurumlarca derlenen Çiftçi Kayıt Sistemi verileri, ayrıca DPT verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili ulusal ve uluslar arası düzeyde yapılmış bazı çalışmalardan yararlanılmıştır. Araştırmada ürünler bazında maliyet ve gelirler elde edilerek ürün-bütçe yöntemi

kullanılmıştır. Bu verilerden hareketle, araştırma alanının başlıca ürünleri için birim maliyet ve karlılık göstergeleri hesaplanmıştır. Daha sonra, uygulamadan kaldırılan girdi sübvansiyonları yine ürünler bazında hesaplanarak, DGD ile kıyaslanmıştır. Böylece DGD yönündeki politika değişikliğinin tarımsal yapı ve gelirler üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmış, bu amaçla bölge üreticilerinin politika değişikliği konusundaki görüş ve düşünceleri de değerlendirilmiştir.

3.2.4. Görüşme Formunun Hazırlanması

Görüşme formu beş bölümden oluşmaktadır.

1. Aile ve yabancı işgücü varlığı ve çalışma durumlarına ait bulgular
2. İşletme arazisinin kullanımı, özellikleri ve gayrisafi üretim değerine ilişkin bulgular
3. Başlıca ürünlerde fiziki ve parasal giderlere ilişkin bulgular
4. Hayvan varlığı ve hayvansal gayri safi üretim değerine ilişkin bulgular
5. Doğrudan gelir desteğine ilişkin bulgulardan meydana gelmektedir.

3.2.5. Görüşme Formunun Uygulanması

Görüşme formu Çukurova bölgesi'nde söz konusu olan ürünlerin hasatlarının tamamlanmış olduğu 15 Aralık 2004 – 15 Şubat 2005 tarihleri arasında uygulanmış ve araştırma verileri toplanmıştır. Görüşme formları buğday, mısır ve pamuk üreten çiftçiler ile araştırmacı tarafından karşılıklı görüşme yöntemiyle uygulanmış ve yerinde yapılan gözlemlerle desteklenmiştir.

3.2.6. Maliyet Unsurlarının Belirlenmesi

Anket yoluyla elde edilen veriler Microsoft Excel programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ile ürünler bazında dekara maliyetler hesaplanmıştır. Ürünlere göre maliyet unsuru olarak:

Pamuk; Sürüm, sap kesme, ekim, gübreleme, çapalama, sulama, taşıma- pazarlama olarak sınıflandırılmış ve bu işlerde kullanılan makine ve işgücü h/da olarak verilmiştir. Üretim girdileri tohum, gübre, ilaç olarak değerlendirilmiştir. İşletme sahiplerinin hasat işçilerine ödedikleri; avans, tahsis edilen arazi konut vb. kirası,

sağlık ve gıda harcamaları gibi aynı ve nakdi ödemelerin yanında hasat işçilerinin temininde aracı durumunda alan kişilere yapılan ödemeler de hasat giderlerine dahil edilmiştir.

Mısır; sürüm, ekim, gübreleme, çapalama, kurutma, sulama, taşıma-pazarlama olarak sınıflandırılmış ve bu işlerde kullanılan makine ve işgücü h/da olarak verilmiştir. Üretim girdileri tohum, gübre, ilaç olarak değerlendirilmiştir.

Buğday; Sürüm, ekim, gübreleme, sulama, taşıma- pazarlama olarak sınıflandırılmış ve bu işlerde kullanılan makine ve işgücü h/da olarak verilmiştir. Üretim girdileri tohum, gübre, ilaç olarak değerlendirilmiştir.

3.2.7. Üretim Maliyetlerinin Hesaplanması

İşletmelere ait maliyetlerin hesaplanmasında ; “Ürün Bütçe Analizi Yöntemi” kullanılarak söz konusu ürünlerin maliyetleri hesaplanmıştır.Ürün maliyetlerinin hesaplanmasında ürünlere ait üretim faaliyetlerinde kullanılan fiziki üretim girdi miktarları, üreticilerin ödedikleri (özel) fiyatlarla fiyatlandırılmıştır. Üretim faaliyetlerinde kullanılan mal ve hizmetler Alternatif Maliyet Prensiplerinden hareketle işletmeye ait olsalar dahi piyasa değeri üzerinden satın alınmış, kiralanmış ya da tutulmuş gibi değerlendirilerek masraflara dahil edilmiştir. Çalışmada arazi kira bedeli, anket çalışmalarında elde edilen veriler ve yöredeki bölge rayiçleri dikkate alınarak bulunmuştur.

Üretim faaliyetleri sırasında makine kullanılarak yapılan işlerde; ekim, sürüm, çapalama, gübreleme, ilaçlama vb. faaliyetlerde makine ücreti ile makine sürücüsü ücreti ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Üreticilerin kendi makine ve teçhizatını kullanmaları durumunda ise yörede geçerli olan ve dekara ödenen ücretler esas alınmıştır. Yönetim giderleri olarak üretim masraflarının %3’ü dikkate alınmıştır(Açıl ve Köylü, 1971).

Döner sermayenin faizi olarak T.C. Ziraat Bankasının ilgili dönemdeki indirimli tarımsal kredi faiz oranının 1/4’ü dikkate alınmıştır. Buna göre 2005 yılı içerisinde indirimli tarımsal kredi faiz oranı % 20’dir. Bunun dörtte biri %5 olarak hesaplamalarda kullanılmıştır.

4.BULGULAR VE TARTIŞMA**4.1. İncelenen İşletmelerdeki Maliyet Unsurları****4.1.1. Genel Maliyet Unsurları**

Araştırma alanında işletmeler 1–50 da, 51–100 da, 101–150 da, 150–250 da ve 251 da ve üzeri şeklinde arazi genişlikleri dikkate alınarak beş işletme grubu olarak incelenmiştir. İşletmelerin maliyet unsurları genel olarak sürüm masrafları, ekim masrafları, gübreleme masrafları, ilaçlama, sulama, hasat, pazara taşıma, tohum, gübre, ilaç, diğer materyaller, arazi kirası olarak ele alınmıştır.

4.1.1.(1). Materyal Masrafları

Araştırma kapsamında üç farklı ürün için maliyet hesaplaması yapıldığı için tüm masraflar her bir ürün için ayrı ayrı incelenecektir. Üreticilerle yapılan anketler sonucunda, üretimde kullandıkları tarımsal giderlere ait veriler tespit edilmiştir.

Çizelge 4.1. Materyal Masrafları (YTL/da)

Ürünler	Tohum	Gübre	İlaç	Toplam
Buğday	9,85	17,53	4,41	31,79
Mısır	19,81	30,20	10,78	60,76
Pamuk	10,47	27,53	26,12	64,12
Ortalama	13,38	25,09	13,77	52,24

Tohum masraflarına bakıldığında; dekara 19,81 YTL/da ile en fazla tohum masrafının mısırdaki, 9,85 YTL/da ile en düşük buğdayda yapıldığı görülmektedir. İşletmelere ait ortalama tohum masrafı ise yaklaşık 13,38 YTL/da olarak hesaplanmıştır.

Gübre masraflarına bakıldığında; işletmelerde ortalama gübre masrafı 25,09 YTL/da olarak belirlenmiştir. İncelenen işletmeler kapsamında en fazla masraf 30,20 YTL/ da olarak mısırdaki görülmektedir.

Kimyasal mücadelede kullanılan tarım ilaçlarında en fazla masraf yapılan ürün 26,12 YTL/da ile pamuk görülmektedir. Pamuk tarımı bölgede gittikçe daha

yoğun bir kimyasal ilaç kullanımını gerektirmekte bu da ister istemez ürün maliyetini yükseltmektedir.

4.1.1.(2). Makine Çekigücü Masrafları

Hesaplanan makine çeki gücü masraflarına, makine kullanımı için gereken iş gücü masrafı dahil edilmemiştir. Kullanılan donanım işletmenin kendisine ait olsalar dahi yörede geçerli olan kiralama ücreti bedeli dikkate alınarak hesaplamalara dahil edilmiştir. Ayrıca pamukta sap kesme işlemi için gereken çeki gücü masrafı hesaplamalarda karışıklığa yer vermemek için diğer değişen masraflar kaleminde gösterilmiştir

Çizelge 4.2. Makine Çekigücü Masrafları (YTL/da)

Ürünler	Sürüm	Ekim	Gübreleme	Çapalama	İlaçlama	Toplam
Buğday	10,42	1,40	1,79	0	1,65	15,26
Mısır	15,60	3,61	3,13	2,15	3,18	27,67
Pamuk	22,52	5,67	2,63	5,39	8,81	45,02
Ortalama	16,18	3,56	2,52	2,51	4,55	29,32

a) Sürüm Masrafları : İşletmelerin sürüm için yapmış oldukları çeki gücü masrafları toplanarak, söz konusu ürün için toplam ekim alanına bölünmüş ve dekara ortalama yapılan sürüm masrafı bulunmuştur. Ortalama dekara makine çeki gücü masrafı 16,18 YTL/da olarak hesaplanmıştır. Sürüm masrafı en fazla olan ürün 22,52 YTL/da ile pamuk, en düşük olarak ta 10,42 YTL/da ile buğday görülmektedir.

b) Ekim Masrafları: İşletmelerin ekim için yapmış oldukları çeki gücü masrafları toplanarak, söz konusu ürün için toplam ekim alanına bölünmüş ve dekara ortalama ekim masrafı bulunmuştur. Ürünler bazında en fazla ekim için gereken çeki gücü masrafı 5,67 YTL/da ile pamuk görülmektedir. Ortalama olarak ekim için gereken çeki gücü masrafı 3,56 YTL/da olarak tespit edilmiştir.

c) Gübreleme Masrafları: Tarımsal üretimde verimliliği önemli ölçüde etkileyen gübreleme masraflarına bakıldığında; ürünler içerisinde gübreleme için kullanılan çeki gücü masrafının en fazla 3,13 YTL/da olarak mısırdaki görülmektedir. Bu da

mısırdaki daha fazla gübre kullanıldığını göstermektedir. Ortalama gübreleme için çeki gücü masrafı 2,52 YTL/da olarak görülmektedir.

d) Çapalama Masrafları: Mısır ve pamuk sıraya ekilen bitkiler olduklarından sıra üzeri yabancı ot kontrolü elle ve sıra arası yabancı ot kontrolü traktör çapası kullanılarak yapılmaktadır. Ancak mısır bitkisi daha uzun olduğu için sıra üzeri yabancı ot kontrolü pek fazla yapılmamakta sadece sıra arası yabancı ot kontrolü traktörle yapılmakta ve bu da yeterli olmaktadır. Pamukta kalitenin yükselmesi için yabancı ot kontrolü iyi yapılmalıdır. Pamukta çapalamada kullanılan çeki gücü masrafı 5,39 YTL/da olarak incelenen ürünler içinde ilk sırada yer almaktadır.

e) İlaçlama Masrafları: İncelenen ürünler içerisinde ilaçlama masrafı en fazla olan ürün 8,81 YTL/da ile pamuktur. Bunun nedeni olarak yılda 4–5 defa zirai ilaç kullanımının zorunlu hale gelmesindedir. Yörede uzun yıllardan beridir pamuk üretimi yapıldığı için burada bulunan zararlılar kullanılan ilaçlara karşı dirençli hale gelmişler ve buna paralel olarak kullanılan tarım ilaçlarının miktarı ve kullanım sıklığı artırılmıştır.

4.1.1.(3). İşgücü Masrafları

İşgücü masrafları çizelge 4,3'te verilmiştir. İşgücü masraflarına ürünler bazında baktığımızda sürüm için gereken işgücü masrafının en fazla mısırdaki 3,79 YTL/da olduğunu görüyoruz. Toprak işlemesine fazla gerek olmayan ya da daha az toprak işleme gerektiren buğdayda sürüm için gereken işgücü masrafı 1,89 YTL/da ile düşük seviyededir. Ekim işlemleri için gereken işgücü masraflarında tüm ürünler için düşük miktarlarda olmakla beraber mısırdaki 0,52 YTL/da'dır. Gübreleme işgücü masraflarında daha fazla kimyevi gübre gereksinimi duyan mısırdaki, 2,14 YTL/da ile en fazla gübreleme için işgücü kullanan üründür. Çapalama işgücü kullanımında, yabancı ot kontrolü zorunlu olan pamuk dekada 8,62 YTL/da masraf unsuru olarak önemli bir yer tutmaktadır. İlaçlama işçilik giderleri düşük düzeyde olmasına karşın ortalama olarak 0,47 YTL/da olarak görülmektedir. Toplama masrafı sadece pamukta görülmektedir. İncelenen bölgede makineli hasat tam olarak gelişmediği için toplama işlemi çoğunlukla elle yapılmaktadır. Buna bağlı olarak ta pamukta üretim masraflarından büyük bir payı toplama masrafları oluşturmaktadır.

Pamukta dekara yapılan toplama işgücü masrafları 42,00 YTL/da ile önemli bir paya sahiptir.

Çizelge 4.3. İşgücü Masrafları (YTL/da)

Ürünler	Sürüm	Ekim	Gübreleme	Çapalama	İlaçlama	Toplama	Toplam
Buğday	1,89	0,29	0,32	0	0,24	0,00	2,74
Mısır	3,79	0,52	2,14	4,69	0,69	0,00	11,83
Pamuk	3	0,48	0,65	8,62	0,48	42,00	55,23
Ortalama	2,89	0,43	1,04	4,44	0,47	14,00	23,27

4.1.1.(4). Diğer Değişen Masraflar

Diğer değişen masraflar grubunda sulama, pazara taşıma, hasat ve sap kesme masraf kalemleri olarak değerlendirilmiştir. Sulama masrafları sulama ücreti ve su parasını ifade etmektedir. Sulama masrafları içinde su isteği diğer ürünlere göre daha fazla olan mısır 7,94 YTL/da olarak göze çarpmaktadır. Ortalama sulama masrafı ise dekara 5,01 YTL/da'dır. Pazara taşıma masrafları ürünler genelinde ortalama 2,86 YTL/da olarak görülmektedir. Pazara taşıma masrafı unsuru en fazla olan ürün 3,81 YTL/da olarak mısır görülmektedir. Pamuk için hasat masrafı toplama masraflarında ele alındığı için ayrıca burada hesaplanmamıştır. Diğer ürünler için hasat masrafı ortalama 6,61 YTL/da olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.4. Diğer Değişen Masraflar

Ürünler	Sulama	P.Taşıma	Hasat	Sap Kesme	Toplam
Buğday	2,15	2,30	6,50	0	10,95
Mısır	7,94	3,81	6,73	0	18,48
Pamuk	4,94	2,47	0	2,88	10,29
Ortalama	5,01	2,86	4,41	0,96	13,24

4.2. İncelenen işletmelerin Aile İşgücü Varlığı ve Çalışma Süreleri

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerin ortalama aile genişliği 5,1 kişi olarak bulunmuştur. Bu da ülke ortalamasına yakın bir değerdir. İncelenen işletmeler içinde aile genişliği 151–250 da arasında en fazladır. Çalışabilir birey sayısı ise ortalama 1,98 kişidir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5.Tabakalara Göre Aile Genişliği ve Çalışabilir Birey Sayısı

Tabaka Genişliği	Toplam Birey Sayısı	Çalışabilir Birey Sayısı
-50	4,4	1,7
51–100	4,7	1,7
101–150	4,6	1,4
151–250	6,5	2,8
251+	5,3	2,3
Ortalama	5,1	1,98

İncelenen işletmelerde, işgücünün işletme başına ortalama çalışma süresi Erkek İşgücü Birimi (EİB) cinsinden 375,79'dur. Bunun yaklaşık %90'ını (336,66) işletme içi çalışma süresi oluşturmaktadır. İşletmelerde işletme dışında çalışma yaygın olmayıp toplam çalışma süresinin yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6.Tabakalara Göre Ortalama Çalışma Süreleri ve Gelir*

Genişlik (da)	İşletme İçi İşlerde Süre (EİG)	İşletme Dışı Tarımsal İşlerde		Tarım Dışı İşlerde		Toplam	
		Süre (EİG)	Gelir (YTL)	Süre (EİG)	Gelir (YTL)	Süre (EİG)	Gelir (YTL)
-50	228,6	22,8	634,3	0	0	251,4	634,28
51-100	251,9	5,6	148,8	0	0	257,5	148,75
101-150	322,4	4,2	70,52	23,2	1157,76	349,8	1228,28
151-250	543,6	0	0	65,3	2725	608,9	2725
251+	336,8	15	404,2	59,6	2333,33	411,4	2737,49
Ortalama	336,66	9,52	251,5	29,62	1243,22	375,79	1494,76

*Erkek ve kadın EİG leri ve gelirleri toplanarak her bir tabakadaki işletme sayısına bölündü.

4.3. İncelenen İşletmelerin Arazi Varlığı ve Arazi Tasarruf Şekli

Araştırma kapsamında incelenen 62 işletmenin toplam arazi varlığı 9.986 dekadır. Araştırma sonucunda incelenen işletmelerin ortalama işletme genişliği 162,49 da olarak bulunmuştur. Ortalama parsel sayısı 3,1 adet iken ortalama parsel genişliği 52,42 da olarak tespit edilmiştir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. İşletme Genişlik Gruplarına Göre Parsel Sayısı ve Genişlikleri

İşletme Grupları (da)	Ortalama İşletme Genişliği (da)	Ortalama Parsel Sayısı (Adet)	Ortalama Parsel Genişliği (da)
-50	39,71	2,0	19,86
51-100	75,86	2,7	28,10
101-150	127,48	2,9	43,96
151-250	190,90	2,8	68,18
251+	378,50	5,1	74,22
Ortalama	162,49	3,1	52,42

İncelenen işletmelerin işledikleri arazilerin % 72,83'ini mülk araziler oluşturmaktadır. Kiracılık ve ortaklıkla arazi işleme yaygın olmayıp toplam işlenen arazilerin sırasıyla % 23,22 ve % 3,95'i oranındadır(Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. İşletmelerde Arazi Tasarruf Şekli

İşletme Genişlik Grupları (da)	Arazi Tasarruf Şekli							
	Mülk		Kira		Ortak		Toplam	
	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%
-50	29,85	75,2	9,86	24,8	0,00	0,0	39,71	100
51-100	53,80	70,9	20,81	27,4	1,25	1,7	75,86	100
101-150	94,36	74,0	22,26	17,5	10,86	8,5	127,48	100
151-250	135,77	71,1	35,13	18,4	20,00	10,5	190,90	100
251+	277,90	73,4	100,60	26,6	0,00	0,0	378,50	100
Ortalama	118,34	72,83	37,73	23,22	6,42	3,95	162,49	100

4.4. İncelenen İşletmelerde Ürün Deseni

İncelenen işletmelerde buğday % 43,7'lik ekilişle ilk sırada yer alırken, mısır % 30,4'lük ekim oranıyla ikinci sırada, pamuk ise % 17,8'lik oranla üçüncü sırada yer almaktadır(Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. İşletmelerde Ürünlere Göre Ekiliş Alanları ve Oranları

	Arazi Genişliği (da)											
	-50		51-100		101-150		151-250		251+		Ortalama	
Ürünler	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%
Buğday	12,6	31,7	34,3	45,1	44,6	35,0	74,0	38,7	190,2	50,2	71,1	43,8
Mısır	11,0	27,7	28,4	37,4	43,7	34,3	56,8	29,7	112,5	29,7	50,5	31,0
Pamuk	14,7	37,1	11,2	14,7	30,5	23,9	47,1	24,7	40,9	10,8	28,9	17,8
Diğer	1,4	3,6	2,1	2,8	8,7	6,8	13,1	6,9	35,0	9,2	12,1	7,4
Toplam	39,7	100	75,9	100	127,5	100	191,0	100	378,6	100	162,5	100

4.5. İncelenen İşletmelerde Bitkisel GSÜD

Araştırma kapsamında incelenen 62 işletmenin toplam arazi varlığı 9.986 dekar, GSÜD toplamı ise 2.401.288 YTL'dir(Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. İşletme Genişlik Gruplarına Göre Bitkisel GSÜD (YTL)

Ürünler	-50	51-100	101-150	151-250	251+	Toplam Üretim Değeri
Buğday	12.975	74.650	111.761	88.392	388.934	676.712
Mısır	21.800	115.670	226.405	113.446	364.940	842.261
Pamuk	27.670	44.359	154.434	110.448	110.379	447.290
Diğer	1.200	23.000	103.600	56.200	251.025	435.025
Toplam	63.645	257.679	596.200	368.486	1.115.278	2.401.288
Toplam Arazi Varlığı (da)	278	1.214	2.423	1.528	4.543	9.986
Toplam İşletme Sayısı (Adet)	7	16	19	8	12	62
Toplam GSÜD	63.645	257.679	596.200	368.486	1.115.278	2.401.288
GSÜD/da	228,94	212,26	246,06	241,16	245,49	240,47
GSÜD/ İşletme sayısı	9.092	16.105	31.379	46.061	92.940	38.730

Ürün çeşidine göre bakıldığında en yüksek GSÜD 842.261 YTL ile mısır ilk sırada, 676.712 YTL ile buğday ikinci sırada ve 447.290 YTL ile pamuk üçüncü sırada yer almaktadır. Dekara bitkisel GSÜD işletmeler genelinde 240,47 YTL olup, en yüksek değer 101-150 işletme genişlik grubunda elde edilmektedir.

4.6. İşletme Dışı Gelirler İçerisinde Doğrudan Ödemelerin Yeri

Ülkemiz tarım politikalarında, uluslararası gelişmeler ve antlaşmalar ile kısmen de iç faktörlerin etkisiyle son yıllarda köklü politika değişikliklerine gidilmiştir. Bu değişiklik sonucunda değişken girdilere uygulanan sübvansiyon ödemelerine son verilmiş, ürünlere pazar fiyatları yoluyla sağlanan desteklerin kapsamı ise daraltılmıştır. Böylece tarımsal üretim büyük ölçüde dış rekabete açılmıştır. Ancak bu politika değişikliğinin yol açabileceği olası gelir kayıplarının belirli ölçüde telafisi amacıyla da 2001 yılında DGD, 2002 yılında ise mazot desteği uygulamasına başlanmıştır. 2004 yılı itibariyle Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olan üreticilere, dekar başına ve en fazla 500 dekara kadar 16.00 YTL DGD'i ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak bunun 10.00 YTL'si ödenmiş, kalan 6.00 YTL'nin ise 2006 yılında ödemesine başlanmıştır. 2004 yılına ait olan ancak 2005 yılında ödenen mazot ve gübre desteği dekara toplam 4,5 YTL destek ödenmiştir. Toplam olarak üreticilere 20,5 YTL ödeme yapılmıştır (Anonim,2004/b). Söz konusu ödemeler, bu çalışmada işletme dışı gelirler olarak değerlendirilmiş ve diğer işletme dışı gelirlerle birlikte Çizelge 4.11'de verilmiştir.

Çizelge 4.11. İşletme Dışı Gelir Kaynakları İçerisinde DGD , Mazot ve Gübre Desteklerinin Yeri

Genişlik Grupları(da)	Tarımsal İşlerden Sağlanan Gelir		Tarım Dışı İşlerden Sağlanan Gelir		DGD		Mazot Gübre desteği		TOPLAM
	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	
-50	634,28	52,7	0,00	0	397,14	33,0	172,36	14,3	1203,78
51-100	148,75	12,0	0,00	0	758,75	61,4	329,29	26,6	1236,79
101-150	70,52	1,3	1157,76	43,0	1275,26	38,9	553,46	16,8	3057,00
151-250	0,00	5,8	2725,00	33,7	1910,00	42,2	828,94	18,3	5463,94
251+*	404,16	4,9	2333,33	28,8	3744,16	46,2	1624,96	20,1	8106,61
Ortalama	251,54	6,6	1243,22	32,6	1617,06	42,4	701,80	18,4	3813,62

NOT:2004 yılı DGD ödemeleri dekara 10 YTL olarak yapılmış ve DGD tutarları buna göre hesaplanmıştır.

* Ödemeler en fazla 500 da kadar yapıldığından, destek miktarı da işletme arazilerinin 500'dekarlık kısmı için hesaplanmıştır.

Buna göre, incelenen işletmelerde, 2004 yılı itibariyle işletme dışında çalışma karşılığında elde edilen tarımsal işlerden sağlanan gelir işletme başına ortalama 251,54 YTL' dir. İşletme gelirleri içerisinde, % 6,6'sı işletme dışı tarımsal işlerden sağlanmaktadır. Küçük işletmelerde işletme dışı tarımsal işlerde çalışma daha yaygın olduğu söylenebilir.

Orta boy (101–150) işletmelerde tarım dışı işlerden sağlanan gelir, toplam işletme gelirleri içerisinde % 43 gibi bir oranla çok büyük bir paya sahiptir. Tarım dışı işlerden sağlanan gelirin büyük bir bölümü ticaret yoluyla sağlanmaktadır.

İşletme dışı gelir kaynakları içinde DGD, mazot ve gübre destekleri % 60,8 pay ile işletmelerin en önemli gelir kaynağı durumundadır. Özellikle 250 dekarın üzerindeki işletmelerde DGD, mazot ve gübre destekleri işletme dışı gelir kaynağının % 66,3'ünü oluşturmaktadır.

Küçük tarım işletmelerinde, aile işgücünün işletme dışı tarımsal işlerde çalışması karşılığında elde edilen gelirler bu işletmelerin en önemli işletme dışı gelir

kaynağını oluşturmaktadırlar. Doğrudan ödemeler, araziye göre yapıldığından, büyük işletmelerde doğrudan ödemeler işletmelerin, işletme dışı gelir kaynağında çok daha önemli bir yere sahiptir.

4.7. Başlıca Ürünlerde Üretim Masraflarının Dağılımı ve Karlılık Göstergeleri

Araştırma alanının ekim alanı ve ekonomik önemi en fazla olan ürünleri buğday, mısır ve pamuktur. Bu üç ürün incelenen işletmelerde ekim alanının % 90'ından, üretim değerinin ise % 80'inden fazlasını oluşturmaktadır. Bu bakımdan maliyet ve karlılık göstergeleri sadece bu üç ürün için hesaplanmış ve hesaplama sonuçları çizelge 4.12 ve 4.13'de verilmiştir.

Çizelge 4.12. Başlıca Ürünlerde Üretim Masraflarının Dağılımı ve Karlılık Göstergeleri

Masraf Unsurları	Pamuk		Mısır		Buğday	
	YTL/da	%	YTL/da	%	YTL/da	%
1. Gayrisafi Üretim Değeri	260,02	100,0	258,35	100	127,44	100
2. Üretim Masrafları Toplamı	269,14	100,0	193,75	100	113,05	100
2.1. Değişen Masraflar	183,39	68,1	124,41	64,2	59,29	52,4
İşgücü Masrafları	55,23	20,5	11,83	6,1	2,76	2,4
Makine Çekigüçü Masrafları	45,02	16,7	27,67	14,3	10,96	9,7
Materyal Masrafları	64,12	23,8	60,79	31,4	31,79	28,1
Diğer Değişen Masraflar	10,29	3,8	18,48	9,5	10,96	9,7
Döner Sermayenin Faizi (DM*0,05)**	8,73	3,2	5,64	2,9	2,82	2,5
2.2.Sabit Masraflar	85,75	31,8	69,3	35,8	55,76	47,6
Yönetim Giderleri	5,5	2,1	3,55	1,8	2,00	1,7
Tarla Kirası	80,25	29,7	65,76	34,0	53,76	45,9
3.Brüt Kar	76,63	-	133,94	-	68,15	-
4.Net Kar	-9,12	-	64,64	-	14,39	-
5. Nispi Kar	0,96	-	1,33	-	1,12	-

** T.C. Ziraat Bankasının ilgili dönemdeki indirimli tarımsal kredi faiz oranının $\frac{1}{4}$ ' ü dikkate alınmıştır.

İncelenen ürünler içerisinde birim alan getirisi (BK) en yüksek olan ürün mısırdır. Bunu pamuk ve buğday izlemektedir. Mısırdaki dekar başına üretim değeri pamuk ve buğdaya göre sırasıyla 1.75 ve 1.97 daha fazladır. Buğdayda biraz düşük olmakla beraber, her üç üründe de üretim masraflarının yaklaşık üçte ikisini değişen masraflar oluşturmaktadır. Her üç üründe de en önemli değişen masraf unsuru materyal masraflarıdır.

Araştırmada sabit masraflar olarak, sadece tarla kirası ve yönetim giderleri dikkate alınmıştır. Her üç üründe de arazi kirası en önemli masraf kalemidir.

Yörede işgücü ve tarımsal mücadele giderleri ülkenin diğer önemli pamuk üretim bölgelerine göre daha yüksektir. Bu da pamukta karlılık göstergelerini olumsuz etkilemektedir. Mısırdaki materyal giderlerinin yüksek olmasına rağmen dekara mısır veriminin yüksek olması mısırdaki karlılık göstergelerini olumlu etkilemektedir.

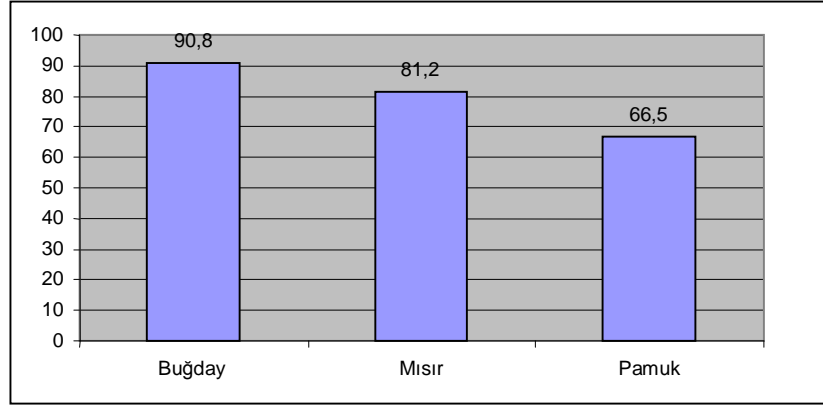
Mısırdaki yüksek üretim maliyetine rağmen, karlılık göstergeleri pozitif ve diğer ürünlerin oldukça üzerindedir. Buğdayda karlılık göstergeleri pozitif bir değere sahiptir. Ancak pamukta brüt kar pozitif olmakla beraber, net kar negatiftir. Tarımda net karın negatif olması durumuyla sık sık karşılaşılabilmektedir. Materyal masraflarının yüksek olması, mülk araziye kira, öz sermayeye faiz uygulaması bunda etkili olmaktadır. Gerçekte ise işletme arazilerinin % 73,5'in den fazlası mülk arazidir.

Budak ve ark.(2001), aynı yörede yaptıkları bir çalışmada, pamukta dekara toplam üretim masraflarını 116 Milyon TL/da, ortalama gayrisafi üretim değerini 126 Milyon TL, birim alana yapılan değişen masrafları 90 Milyon TL, dekardan elde edilen brüt karı 35.778 Milyon TL olarak tespit etmişlerdir. Çalışmada net kar 10 Milyon TL/da olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.13. İncelenen İşletmelerde Ürünlerin Ekim Alanı, Verimi ve Birim Üretim Maliyeti

Kalemler	Birim	Buğday	Mısır	Pamuk
1.Ortalama ekim alanı	Da	90,8	81,2	66,5
2.Üretim miktarı (Verim)	Kg/da	413	898	422
3.Üretim masrafları toplamı	YTL/da	113,05	193,75	269,14
4.Kilogram maliyeti (3/2)	YTL/Kg	0,274	0,216	0,638
5.Ürün fiyatı (çiftçinin eline geçen)	YTL/Kg	0,320	0,280	0,590
6.Kg maliyetinin ürün fiyatına oranı(4/5)	-----	0,856	0,771	1,081

İncelenen işletmelerde ortalama ekim alanı en yüksek olan ürün 90,8 dekarla buğdaydır. Bunu sırasıyla 81,2 dekar ile mısır ve 66,5 dekar ile pamuk takip etmektedir.

Şekil 4.1. Ortalama Ekim Alanları

İncelenen ürünler içerisinde kilogram maliyeti en yüksek olan ürün 0,638 YTL/Kg ile pamuktur. Ancak çiftçi eline geçen fiyata bakıldığında, çiftçinin eline geçen fiyat, kilogram maliyetinin altındadır. Dolayısıyla pamuk üretimi yapan çiftçiler, ürünlerini maliyet fiyatının altında bir değere sattıkları için zarar ettikleri söylenebilir. Buğday ve mısırdaki ise üretici eline geçen fiyatlar birim maliyetin üzerindedir.

4.8. DGD Yönündeki Politika Değişikliğinin Ürün Karlılıkları ve İşletme Gelirlerine Etkisi

Türkiye’de tarım politikalarında yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında değişken girdiler (gübre, ilaç, tohum sulama suyu, elektrik vb yoluyla üreticilere sağlanan sübvansiyonlar 2003 yılında tamamen kaldırılmış, 2001 yılında başlatılan DGD ödemeleri ile 2002 yılında başlatılan akaryakıt desteği ödemeleri ise 2006 yılında son bulacaktır.

Çizelge 4.14’te söz konusu politika değişikliğinin belirli ürünlerin karlılıkları ve işletme gelirleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Buna göre değişken girdilere verilen sübvansiyonların kaldırılmasıyla üreticiler buğday, mısır ve pamuk üretiminde kilogram başına sırasıyla 0,023, 0,033 ve 0,093 YTL, dekar başına ise sırasıyla 6,19, 27,70 ve 37,31 YTL gelir kaybına uğramışlardır.

2004/2005 üretim sezonunda yapılan ödemelerle, pamuk üretiminde bu gelir kaybının % 26,8’i DGD ve % 25,3’si akaryakıt desteği olmak üzere ancak % 52,1’i telafi edilirken aynı şekilde mısırdaki bu gelir kaybının % 36,10’u DGD ve % 21,48’i akaryakıt desteği olmak üzere ancak % 57,58’i telafi edilebilmiştir. Diğer bir anlatım şekliyle, doğrudan ödemelere rağmen pamuk ve mısır üreticilerinin hala sırayla kilogram başına 0,049, 0,011 YTL/kg veya dekar başına sırayla 17,86 ve 11,75 YTL/da gibi bir gelir kaybı söz konusudur. İşletme başına bu kayıplar, pamuk ve mısır üreten işletmelerde sırasıyla 1.187,69 ve 954,10 YTL’ ye kadar ulaşmaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda, pamuk ve mısır üreticilerinin politika değişikliği öncesi gelir ve refah düzeylerini koruyabilmeleri için dekar başına en az sırasıyla 37,31 ve 27,70 YTL/da ek bir ödemenin yapılması gerekmektedir.

Çizelge 4.14. Girdi Sübvansiyonlarının Kaldırılarak DGD Ödemelerine Geçilmesi Yönündeki Politika Değişikliğinin İşletme Gelirleri ve Ürün Karlılıkları Üzerine Etkisi

Kalemler	Birim	Buğday	Mısır	Pamuk
Birim Ürün Gelirlerine etkisi				
1.Brüt Kar	YTL/Kg	0,165	0,149	0,181
2.Sübvansiyonlu Brüt Kar*	YTL/Kg	0,188	0,182	0,274
3.Brüt Kar Farkı(1-2)	YTL/Kg	-0,023	-0,033	-0,093
4.DGD Ödemesi(2004)	YTL/Kg	0,024	0,011	0,027
5.Akaryakıt ve Gübre desteği (2004)	YTL/Kg	0,009	0,011	0,017
6.Politika Değişikliğinin Net Etkisi (3+(4+5))	YTL/Kg	0,01	-0,011	-0,049
Birim Alan Gelirlerine Etkisi				
7.Brüt Kar	YTL/da	68,15	133,94	76,63
8.Sübvansiyonlu Brüt Kar*	YTL/da	74,34	161,64	113,94
9.Brüt Kar Farkı(7-8)	YTL/da	-6,19	-27,7	-37,31
10.DGD Ödemesi(2004)	YTL/da	10	10	10
11.Akaryakıt ve Gübre desteği (2004)**	YTL/da	5,95	5,95	9,45
12.Politika Değişikliğinin Net Etkisi (9+(10+11))	YTL/da	9,76	-11,75	-17,86
İşletme Gelirlerine Etkisi				
13.Ortalama Ekim Alanı	da	91	81,2	66,5
14. İşletme Başına Brüt Kar (7*13)	YTL	6.201,65	10.875,93	5.095,90
15.İşletme Başına Sübvansiyonlu Brüt Kar(8*13)	YTL	6.764,94	13.125,17	7.577,01
16.Brüt Kar Farkın (14-15)	YTL	-563,29	-2.249,24	-2.481,12
17.İşletme Başına DGD Ödemesi (10*13)	YTL	910	812	665
18.İşletme Başına Akaryakıt+Gübre Desteği (11*13)	YTL	541,45	483,14	628,43
19.Politika Değişikliğinin Net Etkisi (16+(17+18))	YTL	888,16	-954,1	-1.187,69

*1995–2000 Dönemi girdi sübvansiyonları dikkate alınmıştır. Bu dönemde, ürünler bazında verilen sübvansiyonlar ürünlerin üretim değerine oranlanmış, daha sonra bu oranlardan yararlanılarak sübvansiyonlu brüt karlar hesaplanmıştır.

**2004 yılında her üç ürüne 1,95 YTL/da mazot desteği verilmiştir. 2005 yılında buğday ve mısırdaki 2,40 YTL/da mazot desteği, 1,60 YTL/da gübre desteği olmak üzere toplamda 4,00 YTL/da destek verilmiştir. Pamukta 4,50 YTL/da mazot desteği ve 3,00 YTL/da gübre desteği olmak üzere toplamda 7,50 YTL/da destek verilmiş olup hesaplamalar toplam değerlere göre yapılmıştır.

4.9. Politika Değişikliği ve Uygulamaların Üretici Görüşlerinden Hareketle Değerlendirilmesi

Çizelge 4.15. Üreticilere Göre DGD Sonrası Gelişmeler (% olarak)

Kalemler	Arttı	Azaldı	Değişmedi
Girdi kullanımı	35,7	48,2	16,1
Kredi kullanımı	82,1	5,4	12,5
Arazi genişlikleri	3,6	3,6	92,8
İşletme arazilerinin parsel sayısı	3,6	5,4	91
Kiracılık	1,8	60,7	37,5
Arazi kiralari	84	3,5	12,5
Arazi değeri	89,3	3,6	7,1
Arazi alım satımı	12,5	32,2	55,3
Köy nüfusu	21,4	64,3	14,3
Çalışmak için gidenlerin sayısı	62,5	12,5	25

Araştırma kapsamında, üretici görüşlerinden hareketle DGD yönündeki politika değişikliği, bu değişikliğin etkileri ve doğrudan ödemeler konusundaki üretici görüşleri de değerlendirilmiştir. Buna göre üreticilerin % 36'sı ödemelerin girdi kullanımını arttırdığını belirtmişlerdir. Ancak %48'lik bir kesim ise girdi fiyatlarının çok yüksek olmasından ve verilen destek miktarının yetersiz olmasından dolayı, girdi kullanımının azaldığını belirtmişlerdir. Araştırma kapsamında incelenen işletmelerin sahiplerinden % 82'si üretim masraflarını karşılamak için çeşitli şekillerde kredi kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu da DGD ödemelerinin çiftçinin ihtiyacını karşılamadığını göstermektedir. Dolayısıyla çiftçiler gerekli olan nakit ihtiyaçlarını karşılamak için kredi kullanımlarını artırmışlardır. Çalışmaya katılan işletme sahiplerinin büyük bir kısmı DGD sonrası arazi genişlikleri ve parsel sayısında değişme olmadığını belirtmişlerdir. DGD uygulamaya başladıktan sonra arazi sahiplerinin araziye kendileri işlemeye başladıklarını ve kiracılıkla arazi işleminin azaldığını söyleyenlerin oranı % 61 civarındadır. Bu da bize arazi sahiplerinin devletin vermiş olduğu DGD 'den yaralanmak için arazilerini kiraya ve ortağa vermekten vazgeçtiklerini göstermektedir. Buna karşın kiracılıkla arazi işleminin değişmediğini savunan işletme sahiplerinin oranı %37,5 gibi küçümsenmeyecek bir orana sahiptir. Arazi kiralarda ise DGD uygulanmasıyla birlikte kira artışlarının yaşandığını söyleyenlerin oranı %84 gibi yüksek orandadır. Dikkati çeken diğer bir nokta ise arazi kiralalarının aşırı derecede yükselmesi sonucu,

kiracı ve ortakçı olarak arazi işleyenlerin, kira bedellerini ödemekte güçlük çektikleri için incelenen işletmelerde kiraya arazi işletilmenin azalmasına neden olmaktadır. Yöredeki teknik elamanların görüşleri ve yapılan gözlemler de bu yönde olup, söz konusu gelişmeleri doğrulamaktadır. Buna paralel olarak arazi değerinin de arttığını belirtenlerin oranı %89 civarındadır. Arazi alım-satımında ise % 55'lik bir kesim herhangi bir değişme olmadığını söylemelerine karşın, %32'lik kesim ise azalma olduğunu belirtmiştir. Köy nüfusunda azalma olduğunu ve buna paralel olarak bu azalmanın çalışmak için dışarı gidenlerin oluşturduğunu belirtenlerin oranı da %62,5'tir.

Çizelge 4.16. DGD Uygulaması Konusunda Üretici Görüşleri

Görüşler	Oran (%)
DGD' den yararlanan üreticiler	87,1
DGD' den yararlanamayan üreticiler	12,9
1.DGD' ini tarla sahibi aldığı için yararlanamayanlar	87,5
DGD' den aldığı parayı kullanım amacı	
1.Girdi (Tohum, gübre, ilaç vb.)alımında kullananlar	33,9
2.Borç ödemede kullananlar	35,7
3.Aldığı zamandaki ihtiyaçları için kullananlar	25
Uygulamadan memnun olmayanlar	67,7
1.Ödemenin zamanını ve ödeme miktarını yetersiz bulanlar	76,2
Ödemenin miktarını yetersiz bulanlar	98,2
Ödemeyi Mart ve Nisan ayında isteyenlerin oranı	74,5
1.Ekime hazırlık ve girdi alımı için bun aylarda isteyenler	78,4
Ödemeyi nakit olarak isteyenler	78,5
1.Uygun yerden ve fiyattan girdi almak için nakit isteyenler	56,8
2.İhtiyaca göre kullanmak için nakit isteyenler	38,6
Ödemelerin sadece araziye işleyene yapılması gerektiğini düşünenler	74,6
Ödemelerin ürün miktarına göre yapılması gerektiğini düşünenler	46,4
Ödemelerin dekara yapılması gerektiğini düşünenler	25
Ödemelerin ürün miktarına ve ürün cinsine göre yap. gerekt. düş.	16,1
DGD' yi diğer desteklere tercih edenler	57,1
1.Nakit para ihtiyacını karşılaması nedeniyle tercih edenler	78,1
2.Daha fazla girdi kullandığı için tercih edenler	79,1
DGD' yi tercih etmeyenler	42,9

Araştırma alanındaki üreticilerin yaklaşık % 12,9'u başvuruda gecikme, kiracılığın belgelendirilememesi gibi nedenlerle DGD' den yararlanamamışlardır. DGD' den yararlanamayan bu üreticilerin % 87,5'inin yararlanamama nedeni desteğin tamamını tarla sahibinin almasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma kapsamındaki üreticilerin almış oldukları DGD' nin % 33,9'unu girdi (tohum, gübre, ilaç vb.) alımında, % 35,7'si borç ödemede, % 25'i aldığı zamandaki ihtiyaçları için ve % 15,4'ü ise çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanmışlardır(Çizelge 4.16).

DGD sisteminden memnun olmayan üreticilerin oranı % 67,7'dir. Bu üreticilerin memnuniyetsizlik nedenlerinin başında ödeme zamanının uygun olmaması ve ödeme miktarının yetersizliği, ödemelerinin taksitler halinde ve gecikmeli olarak yapılması gelmektedir. Üreticilerin % 98,2' si yapılan ödemelerin yetersiz olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Ödemelerin Mart ve Nisan aylarında yapılmasını isteyenlerin oranı % 74,5' tir. Ödemelerin bu aylarda yapılmasını istemelerinin nedeni % 78,4 oran ile ekime hazırlık ve girdi alımı yapabilmeleri ilk sırada yer almaktadır.

DGD ödemelerinin nakit olarak yapılmasını isteyenlerin oranı % 78,5' tir. Ödemelerin nakit olarak yapılmasını isteme nedenlerini, % 56,8'i uygun yerden ve fiyattan girdi almak ve % 38,6' sı ise ihtiyaca göre kullanmak için olduğunu belirtmişlerdir. Ödemelerin sadece araziye işleyene yapılması gerektiğini düşünenlerin oranı % 74,6 gibi yüksek bir orandır. Ödemelerin ürün miktarına göre yapılmasını düşünenlerin oranı % 46,4 iken, ödemelerin dekara yapılması gerektiğini düşünenlerin oranı ise % 25 ve ödemelerin ürün miktarına ve ürün cinsine göre yapılması gerektiğini düşünenlerin oranı ise % 16,1'dir.

DGD' yi diğer desteklere tercih edenlerin oranı % 57,1 iken, DGD' yi tercih etmeyenlerin oranı ise % 42,9 gibi yüksek bir orana sahiptir. DGD' yi tercih edenlerin tercih etme nedenleri içinde nakit para ihtiyacını karşılamak için tercih edenlerin oranı % 78,1'dir. Bu da bize araştırma bölgesindeki üreticilerin DGD' yi sadece nakit para ihtiyaçlarını karşılamak için tercih ettiklerini göstermektedir. DGD' yi tercih etmeyenlerin ise % 79,1'i önceki destekleme sistemlerinde daha fazla girdi kullanabildikleri için, önceki destekleme sistemini daha avantajlı bulduklarını belirtmişlerdir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

OECD verilerine göre Türkiye’de 1995–1997 döneminde tarım sektörüne sağlanan toplam destek tutarı ortalama 5,9 milyar dolardır (622,1 milyar YTL). Söz konusu destekler 1998–2000 ve 2001–2003 dönemi için sırasıyla 8,3 ve 5,4 milyar dolardır. 2000 yılı sonrası toplam destek miktarlarında genelde bir azalma gözlenirken bu desteklerin bileşiminde de önemli değişiklikler olmuştur. Bu dönemde en belirgin gelişme girdi kullanımına dayalı ödemelerde görülmektedir. 1995–1997 döneminde tarımsal desteklerin % 34,6’sını girdi sübvansiyonları oluştururken, 2001–2003 döneminde bu oran % 5’in, 2003 yılında %2’nin altına, 2004 yılında ise %’in dahi altına düşmüştür. Bu dönemde, DTÖ-TA ve diğer uluslararası antlaşmaların getirdiği yükümlülükler gereği birçok değişken girdide sübvansiyon uygulamasına son verilmiş, pazar fiyatı desteklerinin ise kapsamı daraltılmıştır. Bunlar sonucu oluşacak gelir kayıplarının ise belirli, ölçüde DGD ve prim ödemeleri ile karşılanması amaçlanmıştır(Ören,2004).

Bu amaç doğrultusunda:

2001 yılında tarım üreticilerine DGD Uygulanması gereğince tarım arazileri üzerinde fiilen tarımsal üretim kaynaklarını kullanarak bitkisel üretim yapan çiftçilere işledikleri tarım arazilerinin büyüklüğü dikkate alınarak 200 dekara kadar olan (200 dekar dahil) dekar başına 10 YTL DGD ödemesi yapılmıştır.

2002 yılında farklı olarak çiftçi tanımlamasında 78 yaş üst sınırı aranmış ve destekleme ödemesi miktarı dekara 13,5 YTL ye çıkarılmıştır. Başka bir değişiklik de DGD ödemesi yapılacak arazi büyüklüğünün 200 dekardan 500 dekara çıkartılmasıdır. Ayrıca ek olarak akaryakıt destekleriyle telafisi yönünde köklü politika değişikliğine gidilmiştir.

2003 yılındaki gelişmeler DGD ve Çiftçi Kayıt Sistemi uygulamalarının devamı yönündedir. 2003 yılında dekara yapılacak DGD ödemesi 16 YTL’ye yükseltilmiştir. Ayrıca mazot desteği olarak 3,9 YTL ödenerek toplamda dekar başına 19,9 YTL ödeme yapılmıştır.

2004 yılında dekar başına 16 YTL DGD ödeme yapılmasına karar verilmiş ancak bunun 10 YTL’si ödenmiştir.

2005 yılında 2004 yılına ait akaryakıt ve gübre destekleri ödemeleri tamamlanmıştır.

2004 yılında ödenmesi gereken DGD tutarı 2,8 milyar YTL'dir. Buna göre 2004 yılı tarımsal üretim değerinin % 4,25'ine karşılık gelmektedir. Uygulamadan kalkan girdi sübvansiyonlarının 1995-2000 dönemi ortalama tutarı ise 1,74 Milyar dolar ve bu dönemdeki ortalama üretim değerinin % 5,30'una karşılık gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, sektör genelinde politika değişikliğinden kaynaklanan bir gelir kaybı olduğu görülmektedir(Ören,2004).

Tüm girdilerin hızla pahalılaştığı bir ortamda, DGD ödemeleri neredeyse sabit tutulmakta ve her yıl çiftçilere gecikmeli olarak ödenmektedir. Başvuru sayısında ve ödeme miktarındaki görece artışlara karşın, bütçeden DGD için ayrılan kaynaklar her yıl biraz daha kısılmaktadır.

Ülkemizde DGD ve akaryakıt destekleri, işletme arazisinin ekilen birimi başına ve en fazla 500 dekara kadar ödeme yapılmaktadır. Bu ödemelerden araziyi fiilen işletenler yararlanmaktadır. Bu çerçevede çok daha geniş toprağa sahip olanlar arazilerini noter sözleşmeleri ile 500'er dekarlık bölümlere ayırıp akrabaları üzerine göstererek ödemelerden geniş oranda yararlanmaktadır. Buna karşılık küçük toprak sahipleri, ödemeleri almak için yerine getirmek zorunda oldukları çeşitli işlemler (TZOB belge ücreti, Tarım İl – İlçe Müdürlüklerine başvuru masrafları – noter masrafları - yol giderleri vb.) karşılığında yapacakları masrafların alacakları ödemeleri geçmesi nedeniyle, başvuru dahi yapmamaktadırlar. Her ne kadar bu parçalanma fiili bir parçalanma olsa da ülkemizde tarımsal veri tabanının esasını oluşturması beklenen ÇKS verilerinin güvenilirliğini olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan, ödemeler arazinin boş bırakılmaması koşuluna bağlandığından, ülkemizin birçok yöresinde tarım tekniği açısından bir zorunluluk olan nadasın ortadan kalkması yönünde çok etkili olmuştur. Daha önce nadasa bırakılan araziler, ödemelerden yararlanmak için masrafı, zahmeti ve riski düşük ürünlere tahsis edilmekte bu da söz konusu ürünlerde üretim artışına neden olmaktadır. Ayrıca DGD sonrası araziye olan talebin artması sonucu yörede mülk ve kira bedelleri; üreticilerin ilave bir satın alma gücü kazanmasıyla da girdi talebi ve kullanımında dikkate değer artışlar yaşanmıştır(Ören,2004).

Araştırma bulguları geleneksel destekleme politikalarının DGD ve akaryakıt destekleri gibi üretimden bağımsız ve prim ödemeleri gibi üretimle kısmen ilişkili destekleme araçlarıyla ikamesinin tarımda farklı ürün ve işletme yapıları üzerindeki etkilerinin de farklı olacağını göstermektedir. Örneğin girdi sübvansiyonlarının kaldırılması pamuk ve mısırdaki dekar başına sırasıyla 37,31 YTL, 27,70 YTL iken buğdayda bu kayıp 6,19 YTL'dir. Doğrudan ödemelerin girdi sübvansiyonları yerine ikamesiyle pamuk ve mısırdaki gelir kayıplarının sırasıyla %52,01 ve %57,85'i telafi edilirken, buğdayda ise 9,76 YTL /da net kazanç söz konusudur. Diğer bir yaklaşımla pamuk ve mısır üreticilerinin önceki refah düzeylerini koruyabilmeleri için dekar başına en az sırasıyla 37,31 YTL ve 27,70 YTL' lık bir ödemenin yapılması gerekmektedir. Bu durum söz konusu politika değişikliğinden pamuk ve mısır gibi girdi talebi yüksek olan ürünlerin ve üretici gelirlerinin olumsuz etkilendiğini, buna karşın daha az girdi kullanımı gerektiren buğdayda ise üreticilerin daha kazançlı çıktıklarını göstermektedir. Bunun da bölgede tarımsal yapı, üretim ve gelirler üzerinde etkili olması kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- AÇIL, F., K. KÖYLÜ, 1971. Ziraî Ekonomi ve İşletmecilik Dersleri. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayın No: 465, Ders Kitabı: 168. Ankara.Sf.234.
- AKDEMİR, Ş. H. ŞENGÜL, A. GÜL, O.YURDAKUL, Y. BEK, N. ÖREN, T. BİNİCİ, 1994.Çukurova Bölgesi Tarım İşletmelerinde Önemli Ürünlerde Girdi- Çıktı İlişkisinin Değerlendirilmesi ve İzlenmesi. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu, Proje No: TAOG-941, Adana.
- ANONİM, 2004/a. TKB Adana Tarım İl Müdürlüğü
(<http://www.adana.arimmd.gov.tr/adana/>)
- ANONİM, 2004/b. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı (<http://www.tarim.gov.tr>)
- ANONİM, 2004/c. Tarımsal Üretimi Geliştirme Merkezi. (www.tugem.gov.tr)
- ANONİM, 2004/d. Devlet Planlama Teşkilatı.(www.dpt.gov.tr)
- ANONİM, 2004/e. Devlet İstatistik Enstitüsü. (www.die.gov.tr)
- BUDAK, F., D.B. BUDAK, E. DAĞISTANLI, 2001. Türkiye’de Bazı Bölgeler İçin Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri. Tarım Ve Köyşleri Bakanlığı, Ankara.
- CİN, M.F., 1993. Tarımın Ekonomik Gelişmedeki Rolü ve Destekleme Politikaları. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İktisat) Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.Sf:108
- DEMİRCİ, S.,1999. Destekleme Alımı ve Fark Ödeme Sisteminin Refah ve Dağılım Etkilerinin incelenmesi, Proje Raporu1999-12, Yayın No: 36 Ankara.
- ERAKTAN, G., 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası. Uzel Yayınları, İstanbul.
- ERAKTAN, G., C. ABAY, B. MİRAN, E.OLHAN, 2004, Türk Tarımında Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının Sonuçları Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.

- GÜL, A., 1995. Sulamanın GAP Alanında Tarım Sektöründe Üretim yapısı, Girdi Kullanımı, Verimlilik ve İşletme Gelirleri Üzerine Etkileri, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Adana.
- IBRD.2003, Agricultural Reform Implementation Project (ARIP), 2001, www.worldbank.org
- İŞCAN, L., 2002. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. Mısır Raporu. Ankara.
- KAZGAN G.,(1983), *Tarım ve Gelişim*, Der Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.
- OECD, 2004. Producer and Consumer Support Estimates, OECD Database 1986–2003. (<http://www.oecd.org/dataoecd/34/4/32361171.xls>).
- OECD, 1998. <http://www.oecd.org>
- ÖREN, M.N., 1994. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası Uygulamaları, Bu Uygulamalar Sonucu Ortaya Çıkan Üretici ve Tüketici Transferleri ve Bunun Çukurova Tarımına Etkileri Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Adana.
- ÖREN, M.N., BİNİCİ. T., 2004. Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının GAP Alanı Tarımsal Yapı ve Gelirlerine Etkileri. Türkiye Ekonomi Kongresi. 16-18 Eylül 2004. GOP Ziraat Fakültesi-Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü- Tarım Ekonomisi Derneği. Tokat. S.53-60.
- ÖZKAYA T., IŞIN, F., UZMAY, A., 2003. Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarım Sektörüne Yönelik Desteklemeler, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Bornova-İZMİR.
- SAĞLAM, C., 2000. Adana İli Yüreğir İlçesi Sulanan Alanlarda Pamuk Üretim Maliyeti ve İşletme Başarısını Etkileyen Etmenler. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- SARIMEŞELİ M.; TATLIDİL F., 2001. Doğrudan Gelir Desteği ve Kayıt Sistemi Pilot Uygulaması ve Orman İçi Köyler Açısından Değerlendirilmesi, Proje Raporu 2001-20, Yayın No:70 Ankara.
- TZOB, 2000. Zirai ve İktisadi Rapor, Ziraat Odası Yayınları, Ankara.

- TEAE, 2001. Türkiye’de Bazı Bölgeler İçin Önemli Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri, Proje Raporu 2001–14, Yayın No:647, Ankara.
- ULUSOY, V., 2002. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. Buğday Raporu. Ankara.
- YAVUZ, F., 2000. Tarım Sektöründe Kullanılan Motorinin Sübvansiyon Edilmesinin Türkiye Tarımına Olası Etkileri Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum, Türkiye.
- YENİ. R., ve C.Ö. DÖLEKOĞLU., 2003. Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayın No:98. Ankara.
- YILMAZ, İ., 1988. Kozan İlçesi Dağ ve Orman Köylerindeki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Verimlilik. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 1988,Adana.
- YURDAKUL, O., 1991. Güneydoğu Anadolu Projesinin Tamamlanmasının Tarımsal İstihdam Bakımından Çukurova’ya Yapacağı Etkiler, Çukurova Bölgesinde Tarım Kesiminde İstihdam Sorunları Paneli,Adana,1991.

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Tokat'ın Turhal ilçesinde doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Yeniköy'de tamamladım. Lise öğrenimimi Turhal'da tamamladıktan sonra 1997 yılında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünü kazandım ve 2001 yılında mezun oldum. 2003–2004 döneminde Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimime başladım. 2005 Şubat ayından itibaren de Ç.Ü. Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı bünyesinde çalışmaktayım.

EKLER

Ç.Ü. Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü Anket Formu

Konu: Türkiye Tarımında Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Uygulamasının Aşağı Seyhan Ovasında Belirli Ürünler ve İşletme Gelirleri Üzerine Olası Etkileri

Üreticinin Adı-Soyadı:..... Anket Tarihi :

İli / İlçesi / Köyü :..... Anketör :

1.Nüfus ve işgücü Varlığı ve Çalışma Durumu

1.1.Ailedeki toplam birey sayısı:.....; Ailedeki toplam çalışabilir birey sayısı:.....

1.2.Aile İşgücü Varlığı ve Çalışma Süresi (Sadece çalışabilir durumda olanlar için doldurulacak)

No	Yaş	Cinsiyet (E,K)	İşletmede Çal. süresi (Gün/Yıl)	İşletme Dışı Tarımsal İşlerde			Tarım Dışı İşlerde			
				Yaptığı İş	Süre (Gün/Yıl)	Yevmiye (MnTL/Gün)	Topl.Gelir (MnTL/Yıl)	Yaptığı İş	Süre (Gün/Yıl)	Topl.Gelir (MnTL/Yıl)
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

1.3.Yabancı İşgücü Çalıştırma Durumu

Yapılan İş	Çalışan Kişi Sayısı	Çalışma Süresi (Gün/Yıl)	Yevmiye (Mn TL/Gün)	Toplam Ödeme(Mn TL)

2.İşletme Arazisinin Kullanımı, Özellikleri ve Gayrisafi Üretim Değeri

Parsel No	Genişlik (Nadas dahil)	Tas.Şekli (M,K,O)	Sulama Durumu(K,S)	Parseldeki Ürün Adı	Üretim Miktarı (Kg)		Fiyat (Bin TL/Kg)		GSÜD (Mn TL)
					Ana Ürün	Yan Ürün	Ana Ürün	Yan Ürün	
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
İkinci Ürün									

3.Yörede 1 da Arazi Kirası: Kuru, SuluMilyon TL

4.Yörede 1 da Arazi Değeri: Kuru....., SuluMilyon TL

5.Başlıca Ürünlerde Fiziki ve Parasal Giderler
5.1.BUĞDAY Üretiminde Fiziki ve Parasal Giderler

İşlemler	İşlem Sayısı	İşlem Zamanı	İŞGÜCÜ KULLANIMI			MAKİNE KULLANIMI			MATERYAL KULLANIMI			TOPL.MASRAF (Milyon TL)
			Aile İşgücü (Saat)	Yabancı İşgücü (Saat)	Ücret (TL/Saat)	Kullanılan Ekipman	Çalışma Süresi (Saat)	Kira Ücreti (TL/Saat)	Cinsi	Miktarı (Kg,Ad)	Birim Fiyatı (TL/Kg,Ad)	
I.Toprak Hazırlığı ve Ekim												
1.Birinci sürüm												
2.İkinci sürüm												
3.Üçüncü sürüm												
4.Dördüncü sürüm												
5.Ekim (+gübre ve tohum ilacı)										Tohum		
6.										T.Gübres		
7.										Toh.ilacı		
II.Bakım İşlemleri												
1.Gübreleme										N		
										P		
										K		
2.İlaçlama										Herbisit		
										İnsektisit		
3.Sulama												
4.												
III.Hasat Harman İşlemleri												
1.Hasat												
2.Harman												
3. Taşıma-pazarlama												
4.												
TOPLAM												
Tarla Kirası (TL/da)			Buğday Satış Fiyatı (TL/Kg)									
Buğday Ekim Alanı (da)			Saman Miktarı (Kg)									
Toplam Buğday Üretimi (Kg)			Saman Satış Fiyatı(TL/Kg)									

5.3.PAMUK Üretiminde Fiziki ve Parasal Giderler

İşlemler	İşlem Sayısı	İşlem Zamanı	İŞGÜCÜ KULLANIMI			MAKİNE KULLANIMI			MATERYAL KULLANIMI			TOPL.MASRAFLAR (Milyon TL)
			Aile İşgücü (Saat)	Yabancı İşgücü (Saat)	Ücret (TL/Saat)	Kullanılan Ekipman	Çalışma Süresi (Saat)	Kira Ücreti (TL/Saat)	Cinsi	Miktarı (Kg,Ad)	Birim Fiyatı (TL/Kg,Ad)	
I.Toprak Hazırlığı ve Ekim												
1.Birinci sürüm												
2.İkinci sürüm												
3.Üçüncü sürüm												
4.Dördüncü sürüm												
5.Ekim(+gübre ve tohum ilacı)										Tohum		
6.										T.Gübresini		
7.										Toh.ilacı		
II.Bakım İşlemleri												
1.Gübreleme										N		
										P		
										K		
2.Çapalama (el ve makine)												
3.Sulama												
4.İlaçlama										İnsektisit		
										Herbisit		
5.												
III.Hasat İşlemleri												
1.Pamuk toplama (1.el)												
2.Pamuk toplama (2.el)												
3.Harar basma										Harar,ip		
4.Taşıma-pazarlama												
5.Sap kesme												
6.												
TOPLAM												
Tarla Kirası (TL/da)			Pamuk Satış Fiyatı (TL/Kg)									
Pamuk Ekim Alanı (da)			Yan Ürün Miktarı (Kg)									
Toplam Pamuk Üretimi (Kg)			Yan Ürün Satış Fiyatı(TL/Kg)									

5.5. MISIR Üretiminde Fiziki ve Parasal Giderler

İşlemler	İşlem Sayısı	İşlem Zamanı	İŞGÜCÜ KULLANIMI			MAKİNE KULLANIMI			MATERYAL KULLANIMI			TOPL.MASRAF (Milyon TL)
			Aile İşgücü (Saat)	Yabancı İşgücü (Saat)	Ücret (TL/Saat)	Kullanılan Ekipman	Çalışma Süresi (Saat)	Kira Ücreti (TL/Saat)	Cinsi	Miktarı (Kg,Ad)	Birim Fiyatı (TL/Kg,Ad)	
I.Toprak Hazırlığı ve Ekim												
1.Birinci sürüm												
2.İkinci sürüm												
3.Üçüncü sürüm												
4.Dördüncü sürüm												
5.Ekim (+gübre ve tohum ilacı)									Tohum			
6.									T.Gübresı			
7.									Toh.ilacı			
II.Bakım İşlemleri												
1.Gübreleme									N			
									P			
									K			
2.Çapalama (el ve makine)												
3.Sulama												
4.İlaçlama									Herbisit			
									İnsektisit			
5.												
III.Hasat Harman İşlemleri												
1.Hasat (biçme)												
2.Soyma												
3.Kurutma												
4.Daneleme												
5.Taşıma-pazarlama												
6.												
TOPLAM												
Tarla Kirası (TL/da)			Mısır Satış Fiyatı (TL/Kg)									
Mısır Ekim Alanı (da)			Yan Ürün Miktarı (Kg)									
Toplam Mısır Üretimi (Kg)			Yan Ürün Satış Fiyatı(TL/Kg)									

6. Hayvan Varlığı ve Hayvansal Gayrisafi Üretim Değeri (Milyon TL)

Tür	Adet	Birim Fiyat	Süt Üretimi (Kg/yıl)	Yün,Kıl,Yapağı Üretimi(Kg/yıl)	Yumurta Ür. (Adet/Yıl)	Bal Üretimi (Kg/Yıl)	PDKA*	GSÜD
Boğa								
Tosun								
İnek								
Düve								
Dana								
Buzağı								
Koç								
Koyun								
Kuzu								
Teke								
Keçi								
Oğlak								
İş Hayvanı								
Kümes Hayvanı								
Arı Kovanı								
Birim Fiyatlar								
Süt Fiyatı (TL/Kg)			Yumurta Fiyatı (TL/Adet)			Gübre Üretimi (Ton)		
Yün Fiyatı(TL/Kg)			Bal Fiyatı (TL/Kg)			Gübre Fiyatı (TL/Kg)		

*Prodüktif Demirbaş Kıymet Artışı

7.Doğrudan Gelir Desteğine ilişkin Sorular

7.1.DGD uygulaması hakkında yeterli bilgiye sahipmişiniz, Konu hakkında neler biliyorsunuz?

.....

.....

.....

7.2.Siz bu uygulamadan yararlandınız mı?

İ Evet İ Hayır, Nedeni

.....

7.2.1.EVET ise aldığınız parayı hangi amaçlarla kullandınız ? (Önem sırasına göre belirtiniz)

1..... 3.....

2..... 4.....

7.3.Uygulamadan memnunmusunuz? İ Evet İ Hayır

EVET ise nedenleri : 1.....

2.....

HAYIR ise nedenleri : 1.....

2.....

7.4.Ödenen miktar yeterli mi?

İ Evet

İ Hayır, en azTL/da olmalı

7.5.Kaç taksit halinde ve hangi ay(lar)da verilmeli?

- a) 1 taksit halinde veayında. Bu ayda isteme nedeni:
- b) 2 taksit halinde ve 1. taksitayında. Bu ayda isteme nedeni:
2. taksitayında. Bu ayda isteme nedeni:
- c) 3 taksit halinde ve 1. taksitayında. Bu ayda isteme nedeni:
2. taksitayında. Bu ayda isteme nedeni:
3. taksitayında. Bu ayda isteme nedeni:

7.6.Ödemeler aynı (tohum, gübre vs) olarak mı, yoksa nakdi (para) olarak mı yapılmalı, neden ?

↑ Nakdi olarak, çünkü

↑ Aynı olarak, çünkü

7.7.Ödemeler kimlere ve neye göre yapılmalı?

.....
.....
.....

7.8.Önceki destekleme sistemi ile DGD sistemini kıyasladığınız, Hangisini tercih edersiniz, Neden ?

.....
.....
.....

7.9.DGD sisteminin etkileri

7.9.1.DGD öncesi (3-5 yıl önce) ve DGD sonrası yetiştirilen başlıca ürünler*

DGD öncesi yetiştirdiği ürünler	Şu anda yetiştirdiği ürünler
1.....	1.....
2.....	2.....
3.....	3.....
4.....	4.....
5.....	5.....

*önem derecesine göre ve buğday, pamuk, sebze, nadas, 2.ürün vb şeklinde yazınız.

7.9.2.DGD'nin diğer etkileri

ARTTI AZALDI DEĞİŞMEDİ

1.Girdi kullanımı			
2.İşgücü kullanımı			
3.Kredi kullanımı			
4.Alet-makine varlığı			
5.Arazi genişlikleri			
6.Arazilerin parça sayısı.			
7.Kiracılık			
8.Ortakçılık			
9.Arazi kiralari			
10.Arazi değerleri			
11.Arazi alım-satımı			
12.Hayvan sayısı			
13.Köyünüzün nüfusu			
14.Çalışmak için gidenlerin sayısı			
15.Çalışmak için gelenlerin sayısı			

7.10. DGD ve diğer destekler konusunda, bunların dışında belirtmek istediğiniz birşeyler var mı?

.....